

# TANIKLARA YEMİN VERİLMESİNE İLİŞKİN CEZA MUHAKEMESİ KANUNU HÜKÜMLERİNİN ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRMESİ

Faruk TURHAN\*

## ÖZ

*Ceza muhakemesinde tanıklara dinlenmeden önce yemin verilmesi zorunluluğu kabul edilmiştir. Çalışmada tanıkların yemin etme zorunluluğu ve istisnalarına ilişkin CMK hükümleri doktrin ve kaynak Alman CMK hükümleri dikkate alınarak incelenmiştir. Tanıklara yemin verilmesine ilişkin olarak özellikle, yemin vermeye yetkili merci, yeminin şekli ve yemin verme usulü, suç ortağı şüpheli veya sanığın yeminsiz dinlenmesi ve tanıklıktan çekinme hakkına sahip olanlara yeminden çekinme hakkının bildirilmesine ilişkin kanundaki düzenlemeler tartışılmıştır. Tanıkların yemin etme zorunluluğu ile bağlantısı nedeniyle md. 49 uyarınca tanıklıktan çekinme konusunda yemin verilmesi ve md. 60 uyarınca yeminden çekinmenin hukuki sonuçları da çalışmada ele alınmıştır. Yasal bir sebep olmaksızın yeminden çekinmenin sonuçları olarak giderlere hükmedilmesi ve yemin edilinceye kadar disiplin hapsi uygulanmasına ilişkin kanundaki düzenlemeler de eleştirel bir bakışla tartışılmıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** *Ceza muhakemesinde tanık, tanıklara yemin verilmesi, yemin etme zorunluluğu, yeminden çekinme hakkı, suç ortağı şüpheli veya sanığın yeminsiz dinlenmesi, yeminden sebepsiz çekinme*

## A CRITICAL EVALUATION ABOUT WITNESSES' OATH IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

### ABSTRACT

*In criminal procedure, it is accepted that witnesses must be sworn before hearing. In the study, the provisions of the Turkish and German Criminal Procedure Code and doctrinal views on the obligation and exceptions of witnesses to swear were examined. In this regard; especially, the place of the oath, the procedure of the oath, the statement without an oath of the suspect or defendant who is an accomplice, and the provision of information about this right to those who have the right to refuse to be*

\* **Prof. Dr.**, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye, **e-posta:** farukturhan@sdu.edu.tr

**ORCID ID:** 0000-0002-4250-4675

**DOI** : 10.34246/ahbvuhfd.813020

**Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih** : 12/08/2020

**Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih:** 30/09/2020

*witnesses were discussed. Due to the obligation of witnesses to take the oath, the legal consequences of abstaining from the oath in accordance with Article 49 and Article 60 have also been discussed. As a result of the abstain from swear an oath without a reasonable legal cause, decision by the court to pay the costs of the trial of the witness or to be placed in disciplinary confinement also were discussed with a critical review.*

**Keywords:** *witness in the criminal procedure, witness' obligation to oath, the right to refuse an oath, accomplice, suspected or perpetrator's hearing without making an oath, refuse an oath without legal reason.*

## I. Ceza Muhakemesinde Yemin

Tanık, ceza muhakemesinin en önemli delil kaynaklarından biridir. Bugün için tanıksız ceza muhakemesi yok gibidir.<sup>1</sup> Ancak tanık beyanının her zaman güvenilir olduğunu söylemek mümkün değildir.<sup>2</sup> Çünkü tanıklar istemeyerek yanılabilirler, yanlış duymuş olabilirler veya başkalarının etkisiyle görmediği, duymadığı şeyleri gördüğünü, duyduğunu zannedebilirler. Yine tanıklar, bilinçli olarak gerçek dışı beyanda bulunabilir, yalan söyleyebilir.<sup>3</sup> Tanığın yalan söyleyebileceğini düşünen kanun koyucu bunu önlemek için birtakım tedbirler kabul etmiştir.<sup>4</sup> Bunlardan birisi de tanıkların dinlenmeden önce doğru söyleyeceğine, bildiklerini gizlemeyeceğine ilişkin yemin etme zorunluluğudur.

Muhakeme hukukunun çeşitli alanlarında tanıkların yemin etmesine ilişkin yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Yemine ilişkin bu düzenlemelerin amacı<sup>5</sup>, tanıklık yapacak veya yapan kişinin beyanının doğruluğunu yemin

<sup>1</sup> YURTCAN, s. 272.

<sup>2</sup> ROXIN/SCHÜNEMANN, s. 200; BİRTEK, s. 118 vd.

<sup>3</sup> TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 208-209. Tanık beyanının delil değeri ve güvenilirliği açısından sorun teşkil eden hususlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KÜHNE, s. 517 Kn. 851 vd.

<sup>4</sup> Doktrinde bu tedbirleri, tanığın çekinme yetkisi, çekinme zorunluluğu, yemin etmesi zorunluluğu, tanıkların ayrı ayrı dinlenmesi, tarafların yüzüne karşı ve alenen beyanda bulunması, yüzleştirilmesi ve yalan beyanın suç sayılması olarak ifade eden yazarlar olduğu gibi (TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 209); yemin, yüzleştirme, tutuklama (tazyik hapsi) ve suç sayma olarak belirten yazarlar (TOSUN, s. 747 vd.) da bulunmaktadır.

<sup>5</sup> TOSUN'a göre (s. 747) yemin, gerçeği gizleyen kişinin bu yüzden zarara uğrayacağı inancına dayanmaktadır. EREM'e göre (s. 392), "Yeminin medeni ve dini yemin diye ikiye ayrıldığı görülmektedir. Haddizatında yalnız dini olana yemin demek mümkündür. Medeni yemin denen şeye yanlış isim konmuştur. Bir kimsenin kendi sözlerini, kendine ait manevi

ile teyid etmesidir. Kanunlarda öngörülen usule uyarak yemin eden tanık, yapacağı veya yaptığı açıklamaların doğruluğunu yemin ile teyid etmektedir.<sup>6</sup> Bu husus CMK md. 53'te tanığa, dinlenmeden önce “doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği ... anlatılır.” denilerek ifade edilmiştir. Tanığın yemin etmesi bir delil değil, beyanın doğruluğunu sağlamayı amaçlayan bir tedbirdir.<sup>7</sup> Buna karşın Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) md. 225-239'da düzenlenmiş olan taraf yemini ise bir delil olarak kabul edilmiştir.<sup>8</sup>

CMK'da tanıkların yemin etmesine ilişkin düzenlemeleri, amaçlarını ve özelliklerini dikkate alarak üç grup altında incelemek mümkündür: 1) genel olarak tanıkların tanıklık yapmadan önce yemin etmesi ve bunun istisnaları (md. 53/1-c, 54, 55, 56, 57), 2) tanıklıktan çekinme hakkına sahip olanların tanıklıktan çekinmesinin dayanağını oluşturan olguları bildirmesi ve bu hususta kendilerine yemin verilmesi (md. 49), 3) yasal bir neden olmaksızın yeminden çekinmenin hukuki sonuçları (md. 60).

Çalışmanın konusu genel olarak tanıkların ceza muhakemesinde yemin etme zorunluluğu ve istisnaları olmakla birlikte, bu yükümlülükle bağlantısı nedeniyle md. 49 uyarınca tanıklara yemin verilmesi ve md. 60 uyarınca yeminden kaçınmanın hukuki sonuçları da çalışmada ele alınacaktır.

Söz konusu bu düzenlemeler dışında CMK'daki bilirkişilerin yemin etmesi (md. 64/5-7, 66/4, 71), soruşturma evresinde yapılan işlemlerin tutanağa bağlanmasında acele hallerde zabıt katibi olmayan birisine yemin vererek yazman olarak görevlendirilmesi (md. 169/1), mağdurların tanık olarak yeminsiz dinlenmesi (md. 236/1) ve yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanığın gerçek dışı tanıklıkta bulunması nedeniyle hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi (md. 311) hakkındaki hükümler de yemin ile ilgilidir. Bu hususlardan suç mağdurlarının tanık olarak yeminsiz dinlenmesi

---

mefhumlarla (namus, vicdan gibi) teyit etmiş olması yemin değildir.” “Her türlü dini tesirin bertaraf edildiği iddia edilen laik yemin manadan mahrumdur, zira böyle bir şey yemin değil, sadece teyiddir.”

<sup>6</sup> Bkz. TÜRK HUKUK LÜGATI, s. 363.

<sup>7</sup> ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ, s. 624; ÜNVER/HAKERİ, s. 269.

<sup>8</sup> Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu 03.03.2017 tarihli ( E. 2015/2, K. 2017/1) kararında taraf yemini şu şekilde tanımlamaktadır: “Yemin, taraflardan birinin davanın çözümünü ilgilendiren bir olayın doğru olup olmadığı konusunu, kanunda belirtilen usule uyarak, mahkeme önünde, kutsal sayılan değerlerle teyit eden ve kendisine kesin delil vasfı yüklenmiş sözlü açıklamalardır.” Karar için bkz. kazancı.com (Erişim tarihi: 06.07.2020). Bu çalışmada zikredilen kararlar - ayrıca bir kaynak gösterilmediği takdirde - kazancı.com veri tabanından alınmıştır.

ile yargılamanın yenilenmesi nedeni olan tanığın yemin ile dinlenmiş olması hususları da tanıkların yemin etme zorunluluğu ve istisnaları ile bağlantısı nedeniyle kısaca incelenecektir.

## II. Ceza Muhakemesinde Tanıkların Yemin Etme Zorunluluğu ve İstisnaları

### 1. Tanıkların Yemin Etme Zorunluluğu

Ceza muhakemesinde kural olarak, tanıklara dinlenmeden önce yemin verilmesi zorunluluğu kabul edilmiştir. Bu husus md. 54/1’de, “Tanıklar, tanıklıktan önce ayrı ayrı yemin ederler.” denilerek açıkça gösterilmiştir. Yemin verilmesi gereken tanığın yeminsiz dinlenerek sanığın mahkumiyetinde bu beyana dayanılması hukuka aykırı olup, hükmün bozulması nedeni oluşturmaktadır.<sup>9</sup> Yargıtay yerinde olarak tanıklıktan çekinme hakkı olmayan tanığa çekinme hakkı bildirilerek yeminsiz dinlenmesini tanıkların yemin etme zorunluluğuna aykırılık nedeniyle bozma nedeni yapmaktadır.<sup>10</sup> Aşağıda açıklanacağı üzere istisnai bazı hallerde tanıkların yeminsiz dinlenmesi kabul edilmiştir.

Kaynak Alman CMK (StPO)’da ise tanıkların yemin etmesi zorunlu olmaktan çıkarılarak, belli durumların varlığına bağlı olarak mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Alman CMK’daki düzenlemeye göre mahkeme, sadece beyanın esas etkileyecek bir öneme sahip olması nedeniyle veya gerçeği yansıtan bir beyan elde etmek için gerekli görmesi halinde, tanığı yemin ettirebilecektir (§ 59/1). Diğer bir ifade ile mahkeme, sadece önemli bir tanık beyanında yalan beyanı önlemek için gerekli görürse yemin yoluna başvurmaktadır. Bu düzenleme ile tanıkların yeminsiz dinlenmesi kural, yemin ettirilmesi istisna haline getirilmiştir.<sup>11</sup> Soruşturma evresinde dinlenen tanıklar ise kanunda öngörülen istisnai hallerde yemin ettirilecektir (§ 62). § 62 düzenlemesine göre soruşturma evresinde tanıklar, gecikmede sakınca varsa<sup>12</sup> veya tanığın duruşmada hazır bulunamaması söz konusu olacaksa yemin ettirilebilecektir. Ancak bu durumda ayrıca § 59/1’deki tanığın istisnaen yemin ettirilmesine ilişkin koşulların da gerçekleşmesi gerekmektedir.

<sup>9</sup> 9. CD, 21.07.2011, E. 2009/14952, K. 2011/13106; 3. CD, 21.04.2018, E. 2017/20623, K.2018/9254.

<sup>10</sup> 4. CD, 27.12.2012, E. 2009/26494, K. 2012/3767.

<sup>11</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 59 Kn. 1; ROXIN/SCHÜNEMANN, s. 209

<sup>12</sup> Örneğin, tanığın yakın zamanda ölmesi bekleniyor veya daha sonra bulunamaması söz konusu olacaksa, bu haller gecikmede sakınca olarak kabul edilmektedir: bkz. MEYER-GOSSNER, StPO § 62 Kn. 4.

## 2. Yemin Etme Zorunluluğunun İstisnaları

Tanıkların yemin etme zorunluluğuna CMK'da bazı istisnalar getirilmiştir. CMK md. 50'deki istisnaları yemin yasakları, md. 51'de düzenlenen istisnayı ise yeminden çekinme hakkı olarak nitelendirmek mümkündür.

### a) Yemin Verilmesi Yasak Olan Tanıklar

Yemin verilmeyen tanıklar başlığı altında md. 50'de üç gurup tanık için yemin yasağı kabul edilmiştir. Madde metinde, "Aşağıdaki kişiler yeminsiz dinlenir." denilerek, kesin bir yasak kabul edildiği için bu konuda tanığın rızası veya mahkemenin takdir yetkisi söz konusu değildir. Benzer bir düzenleme CMUK md. 52'de de yer almaktaydı. Ancak CMK md. 50 düzenlemesi CMUK md. 52'den bazı yönlerden ayrılmaktadır. CMK md. 50'de sayılanların yanında CMK md. 236'da da suç mağdurlarının tanık olarak dinlenmesi halinde yeminsiz dinlenmesi kabul edilmiştir. Aşağıda önce md. 50'ye göre yemin verilmesi yasak olan haller, arkasından da mağdurların yeminsiz dinlenmesi konusu ele alınacaktır.

#### aa) 15 Yaşını Doldurmamış Küçükler

Dinlenme sırasında onbeş yaşını doldurmamış tanıklar yeminsiz dinlenecektir (md. 50/1-a). Bu tanıkların yeminin niteliği ve önemini kavrayabilecek durumda olması sonucu değiştirmeyecektir. Kanunun açık ifadesine göre tanığın dinlendiği sıradaki yaşı esas alınacaktır. Bu nedenle dinleme başladığı sırada henüz 15 yaşını tamamlamadığı için yeminsiz dinlenmeye başlanan bir tanık, dinlemenin sonunda 15 yaşını tamamladığı takdirde md. 54/1'e dayanarak kendisine yemin verilmemesi gerekir. Ancak tanığı dinleyecek merci tanığın 15 yaşını tamamlamasına çok az bir zaman kalmış olduğunu ve dinlememin tamamlanması anına kadar bu yaşı dolduracağını tespit etmesi halinde md. 54/1 uyarınca yemini yaştan tamamlandığı beyan sonrasına bırakabilir.

#### bb) Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmayanlar

Md. 50/1-b'ye göre, ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar da yeminsiz dinlenecektir. Bu yemin yasağının söz konusu olabilmesi için tanığın hem ayırt etme gücüne sahip olmaması hem de bu nedenle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayacak durumda olması gerekmektedir.<sup>13</sup> Ayırt etme gücü Medeni Kanunda (MK)

---

<sup>13</sup> ÖZTÜRK (Editör), s. 315.

düzenlendiği için kimlerin yemin etme ehliyetine sahip olmadığı belirlenirken MK'ya başvurulması gerekecektir. Ayırt etme gücü MK md. 13'te, "Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir." denilerek, tanımlanmıştır. Bu tanımda, ayırt etme gücünü ortadan kaldıran önemli nedenler örnek olarak sayılmış, benzeri hallerin de ayırt etme gücünü ortadan kaldıracakları belirtilmiştir. Medeni hukuk doktrinde ayırt etme gücüne ilişkin birçok tanım verilmekle birlikte ayırt etme gücü genel olarak, "kişilerin eylem ve işlemlerinin neden ve sonuçlarını, önem ve kapsamalarını anlayabilmeleri için gerekli olan bilinç, anlayış ve iradeye sahip olmaları" şeklinde tanımlanmaktadır.<sup>14</sup> Kanundaki düzenleme ve doktrinde verilen tanımlar, ayırt etme gücünü ortadan kaldıran nedenlerin sınırlı sayıma tabi olmadığını göstermektedir.

CMK md. 50/1-b'nin düzenlemesine göre ayırt etme gücünü ortadan kaldıran her neden değil, sadece yeminin anlam ve önemini kavrama yeteneğini ortadan kaldıran haller tanığın yeminsiz dinlenmesini gerektirmektedir. Sadece ayırt etme gücünü ortadan kaldıran nedenler yemin yasağı oluşturduğu için, MK hükümlerine göre kısıtlanmış olmak veya Ceza Kanunu açısından kusur yeteneğinin bulunmaması, ayırt etme gücü bulunduğu sürece yemin yasağı oluşturmayacaktır. Bu nedenle örneğin, bir kimse hapis cezasına mahkum olduğu için kısıtlanarak kendisine vasi tayin edilmiş olması yemin yasağı teşkil etmeyecektir. Alkol veya uyuşturucu madde kullanımı gibi nedenlerle ayırt etme gücünün geçici olarak ortadan kalkmış olması yemin yasağı değil, sadece yeminin ertelenmesi nedeni oluşturur.<sup>15</sup> Diğer taraftan 15 yaşını doldurmamış küçükler ayırt etme gücüne sahip olsa bile kanun gereği yeminsiz dinlenecektir.

Md. 45/2 uyarınca, tanıklıktan çekinme hakkına sahip olup da yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmadığı için kanunî temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilecek kişileri de md. 50/1-b kapsamında yeminsiz dinlenecek olanlar kapsamında kabul etmek gerekir. Çünkü yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve akıl zayıflığı ayırt etme gücünü ortadan kaldıran nedenlerdir. Bu sebeple tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayan bir kişinin, yeminden çekinmenin anlamını kavraması pek mümkün değildir.

<sup>14</sup> Bkz. ERKAN/YÜCER, s. 488 ve orda dipnot. 2'de zikredilen kaynaklar.

<sup>15</sup> MEYER-GOSSNER, StPO § 60 Kn. 4.

Kaynak Alman CMK'da (§ 60/2), “anlama yeteneğindeki eksiklik, psikolojik bir hastalık veya zihinsel veya ruhi engeller”, CMUK'ta (md. 50/2) ise “akıl ve fehim kuvvetlerinin tekemmül edememesi veya zayıf bulunması” nedeniyle yemin anlam ve önemi konusunda yeterli fikir sahibi olmamak yemin yasağı olarak kabul edilmişti. Yemin yasağı açısından CMK'daki düzenlemenin CMUK'a göre daha kapsamlı olduğu görülmektedir.

### **cc) Soruşturma veya Kovuşturma Konusu Suça İştirak veya Suça Katılmaktan Şüpheli, Sanık veya Hükümlü Olanlar**

CMK md. 50/1-c'ye göre, “Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar” yeminsiz dinlenecektir. Bu kişilerin tanık olarak yeminsiz dinlenmesinin sebebi, suça katılan bir kişinin diğer şüpheli veya sanık karşısında tarafsız olamayacağı ve bu nedenle de gerçeğin ortaya çıkarılmasında suça katılmayan bir kişiye göre daha az elverişli bir delil aracı olduğu düşüncesidir.<sup>16</sup>

Bu çalışmanın konusu, ceza muhakemesinde kimlerin tanık olarak kabul edileceği olmamakla birlikte, CMK md. 50/1-c'de belirtilen kişilerin yeminsiz dinlenmelerinin anlam ve kapsamını ortaya koyabilmek açısından, “soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık” olanların ceza muhakemesinde tanık olarak kabul edilip edilemeyeceğinin tartışılması gerekmektedir. Kanunun bu düzenlemesine göre, suça iştirak ettiği şüphesi ile hakkında soruşturma yapılan bir kişi soruşturma evresinde tanık olarak dinlenebilecektir. Yine yargılamanın konusunu oluşturan suça sanık olarak iştirak ettiği iddiası ile hakkında kamu davası açılmış olan bir sanık da aynı davada tanık olarak dinlenebilecektir. Ancak suç ortağı tanık, kendisi hakkında soruşturma veya kovuşturmaya neden olabilecek nitelikteki sorulara cevap vermekten çekinebilecektir (md. 48). Yemin verilmeyen tanıklar madde başlığı altında md. 50/1-c'de düzenlenen istisnaya göre bu kişiler, suça iştirak eden tanık olarak çağrılacaklar, mazeret bildirmeksizin gelmedikleri takdirde zorla getirilecekler ve gelmemelerinin sebep olduğu giderler ödettirilecektir.

---

<sup>16</sup> Konu ile ilgili Alman hukukundaki düzenlemenin gerekçesi ileri sürülen görüşler için bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 60 Kn. 21; KK- StPO/SLAWIK, StPO § 60 Kn. 8. Ancak hemen aşağıda inceleneceği üzere Alman CMK'da suça katılanlardan sadece suç şüphesi altında bulunup henüz kendisine suçlama yöneltilmemiş kişiler ile aynı suça iştiraktan daha önce mahkum olmuş kişilerin tanık olarak dinlenmesi kabul edilmektedir.

Öncelikle suça iştirak edenlerin tanıklığına imkan sağlayan CMK md. 50/1-c hükmünü tanıklık kurumu ile bağdaştırmanın mümkün olmadığını belirtmek gerekir. Kanunda tanığın tanımı yapılmamakla birlikte doktrinde ve mahkeme kararlarında tanık, kendisine karşı yürütülmeyen bir ceza muhakemesinde, olayla ilgili algıladıkları hakkında bilgi veren kişi olarak tanımlanmaktadır.<sup>17</sup> Bir soruşturma veya kovuşturmada suça fail (TCK md. 37), azmettiren (TCK md. 38) veya yardım eden (TCK md. 39) olarak katıldığı iddia edilen şüpheli veya sanığın, aynı soruşturma veya kovuşturmada kendisine tanıklık sıfatı atfedilmesi ve tanık olarak dinlenmesi ceza muhakemesinin temel ilkelerine uygun değildir. Doktrinde yerinde olarak şüphelilik – sanıklık ile tanıklık arasındaki önemli farklar nedeniyle, muhakeme konusu suça iştiraktan şüpheli veya sanık olanların tanık olarak dinlenmesine ilişkin md. 50/1-c hükmü eleştirilmekte<sup>18</sup> ve hükmün kaldırılması gerektiği belirtilmektedir.<sup>19</sup> Ancak doktrinde bazı yazarlar soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan suça iştirak edenlerin tanık olarak dinlenebileceği görüşündedir.<sup>20</sup> CMK'nın açık düzenlemesini esas alan Yargıtay'ın da görülmekte olan davada yargılanan sanığın, suç ortağı hakkında tanık olarak dinlenilmesine karşı bir eleştiri getirmediği görülmektedir.<sup>21</sup> AİHM ise özellikle sanığın iddia tanığına soru

<sup>17</sup> Bkz. MEYER-GOSSNER, StPO Vor § 48 Kn. 1; Yargıtay CGK, 12.11.2013, E. 2013/1-251, K. 2013/454. CGK'nun bu kararında tanık, “kendisine karşı yürütülmeyen bir ceza soruşturmasında, olay hakkında beş duyusu ile edindiği algılamaları ifadeyle açığa vuran kişi” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda, sadece “ceza soruşturmasından” bahsedilmesi eksikliklidir. Türk hukukunda tanık ile ilgili tanımlar için bkz. CENTEL/ZAFER, s. 262; ŞAHİN/GÖKTÜRK, II, s. 35.

<sup>18</sup> ŞAHİN/GÖKTÜRK, II, s. 35, 41, 42; GÖKTÜRK, s. 375; ÜNVER/HAKERİ, s. 266-267. ÜNVER/HAKERİ'ye göre, “Bu hüküm hem doğa bilimine aykırı olarak bir kimseden birlikte suç işledikleri kişiler aleyhine ve doğal olarak da kendisi aleyhine zorla delil elde edilmesini düzenlemekte ve CMK bizzat adli makamlara hukuku karşı hile yapmaları için teşvikte bulunmakta ve bunun için onlara olanak vermektedir.” Yargıtay ise (16.04.2018, E. 2018/4, K. 2018/1470), “Suç ortağının vereceği ifade, kendisinin de suçlanması sonucunu doğuracaksa, tanıklıktan çekinme olanağına sahiptir (CMK m.48).” diyerek, md. 48 hükmünü tanıklıktan çekinme olarak nitelendirmektedir. Yargıtayın bu hükmü tanıklıktan çekinme olarak nitelendirmesi yerinde değildir. Çünkü bu hüküm genel bir tanıklıktan çekinme hakkı değil, sadece tanığa “kendisini veya 45 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinme” ile sınırlı bir tanıklıktan çekinme hakkı verdiği gözden kaçırılmaktadır.

<sup>19</sup> ÜNVER/HAKERİ, s. 267. Yazarlara göre hukuka aykırı olan bu hüküm kaldırılmalı ve birlikte suç işleyen kişilerin birbirleri leh ve özellikle de aleyhine hiçbir şekilde tanıklık yapmaya zorlanamayacakları şeklinde bir düzenleme yapılmalıdır.

<sup>20</sup> TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s. 1131; BİRTEK, s. 169.

<sup>21</sup> Yargıtay'a göre (16. CD, 16.04.2018, E. 2018/4, K. 2018/1470): “Ceza Muhakemesi Kanununa göre, görülmekte olan davada yargılanan sanığın, suç ortağı hakkında tanık olarak dinlenilmesi mümkündür. CMK'nın 50. maddesinde soruşturma veya kovuşturma konusu

sorma hakkı (AİHS md. 6/3-d) bağlamında tanık kavramını ulusal hukuklardaki nitelermeye bakmaksızın Sözleşme kapsamında özek bir şekilde yorumlamakta ve duruma göre suç ortaklarını da tanık olarak nitelendirmektedir.<sup>22</sup> Ancak bu nitelermenin suç ortağının ceza muhakemesindeki statüsünü belirleyici bir yönü bulunmamaktadır. CMK'daki başka düzenlemelerde (md. 200 ve 201 gibi) suç ortağından tanık yanında ayrıca bahsettiği için, suç ortağının statüsünün belirlenmesinde CMK'daki düzenlemelere bakılması gerekir.

Alman doktrinine göre, soruşturma veya kovuşturma konusu suça iştirakten sanık olan kişi, aynı soruşturma veya kovuşturmada haklarında birlikte ceza kovuşturması yapılan kişiler olarak anlaşılmaktadır. Suça iştirak eden sanık sıfatı için kişi hakkında suç şüphesinin bulunması yeterli olmayıp, suç şüphesi altında bulunan birden fazla kişi hakkında ortak bir ceza kovuşturması yapılıyor olması gerekmektedir.<sup>23</sup> Bu nedenle haklarında birlikte ceza soruşturması veya kovuşturması yapıldığı sürece suça iştirak edenler suç ortağı sanık olarak kabul edilmektedir.<sup>24</sup>

suçlara iştirakten veya bu suçlar sebebiyle suçluymu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar tanık olarak dinlenebilirler, ancak bu tanıkların yeminsiz olarak dinlenmeleri gerekmektedir. Suç ortağının vereceği ifade, kendisinin de suçlanması sonucunu doğuracaksa, tanıklıktan çekinme olanağına sahiptir (CMK m.48). CMK'nın 48. maddesinde, temelini Anayasanın 38/5. madde hükmünden alan ve adil yargılanma hakkını güvence altına alan bir düzenlemeye yer verilmiştir. Çekinme hakkı hatırlatılmadan tanığa bu tür soruların yöneltilmesi sonucu alınan cevaplar hukuka aykırı biçimde elde edilen kanıt niteliğindedir, (CMK m. 206/a ve m.217/2) hukuka aykırı delil de hükmü esas alınamaz.”

<sup>22</sup> Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 6. Madde Rehberi, Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku Yönü), 2014, s. 67: “Tanık” teriminin bağımsız anlamı 299. “Tanık” terimi, ulusal hukukta yer alan sınıflandırmalara bakılmaksızın, Sözleşme sisteminde bağımsız bir anlama sahiptir (Damir Sibgatullin/Rusya, § 45; S.N./İsveç, § 45). “Tanık” ifadesinin mahkûmiyet kararı için bir dereceye kadar dayanak teşkil etmesi durumunda, söz konusu “tanık” ifadesi, Sözleşme'nin 6 § 1 ve 3 (d) maddesiyle sağlanan güvencelerin geçerli olduğu iddia makamı için delil teşkil eder (Kaste ve Mathisen/Norveç, § 53; Lucâ/İtalya, § 41).” “300. İlgili terim, müşterek sanıkları (Bk. örneğin, Trofimov/Rusya, § 37), mağdurları (Vladimir Romanov/Rusya, § 97) ve bilirkişileri (Doorson/Hollanda, §§ 81-82) kapsar.” ([https://www.echr.coe.int/Documents/Guide\\_Art\\_6\\_criminal\\_TUR.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_TUR.pdf) (Erişim tarihi: 08.07.2020)). Anayasa Mahkemesinin tanık nitelendirmesi de AİHM'nin içtihatlarına dayanmaktadır. Bkz. Hasibe Duluklu Başvurusu, B. No: 2014/10249, 13/4/2016: “Tanık” kavramı, özerk bir anlama sahiptir ve duruma göre suç ortaklarını, mağdurları veya bilirkişiyi kapsayabilir. Bu bakımdan beyanları mahkeme tarafından dikkate alınan kişiler, tanık olarak kabul edilmelidir (*Az. M.*, B. No: 2013/560, 16/4/2015, § 59).” AİHS md. 6/3-d hükmü anlamında tanık kavramı ve iddia tanığını sınama hakkı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ARSLAN, s. 819 vd.

<sup>23</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt II, StPO Vor § 133 StPO Kn. 54-55; SK-StPO/ROGALL, Cilt I, Vor § 48 StPO Kn. 43.

<sup>24</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt II, StPO Vor § 133 Kn. 56; MEYER-GOSSNER, StPO Vor § 48 Kn. 21-22.

Savunma makamında yer alan sanığın aynı davada birlikte yargılandığı diğer sanıklar hakkında tanıklık yapması kabul edilemez.<sup>25</sup> Tanık ile şüpheli veya sanığın hukuki statüleri farklı ve buna bağlı olarak da yükümlülük ve hakları da farklı olduğu için aynı soruşturma veya kovuşturmada her iki sıfatın aynı anda aynı kişiye atfedilmesi mümkün değildir.<sup>26</sup> Bu açıdan örneğin, şüpheli veya sanığın susma hakkı varken (md. 147/1-e)<sup>27</sup>, tanığın (md. 45, 46 ve 48'deki istisnalar haricinde) beyanda bulunma yükümlüğü vardır (md. 60). Yine tanık gerçeği söylemekle yükümlü olup, gerçek dışı beyanda bulunması, gerçeği az veya çok gizlemesi ceza kanunu açısından suç teşkil etmektedir (TCK md. 272). Buna karşın şüpheli veya sanığın hakkındaki suçlamalarla ilgili olarak gerçeği söyleme yükümlülüğü öngören bir düzenleme CMK'da bulunmamakta ve bu konuda yalan söylemeyi yaptırım altına alan bir kural TCK'da yer almamaktadır. Ancak bu durum şüpheli veya sanığın yalan söyleme konusunda bir hakkı olduğu anlamına da gelmemektedir.<sup>28</sup> Bahsedilen bu farklar dışında tanıklık ve şüphelilik veya sanıklık sıfatına bağlanan daha bir takım farklı hak ve yükümlülükler bulunmaktadır ki, bütün bunlar aynı sıfatın aynı muhakeme sürecinde aynı kişi üzerinde birleşmesine imkan vermemektedir.<sup>29</sup>

CMK md. 50/1-c) hükmünün dayandığı CMUK md. 52/3'te bu konu, "Tahkikatın mevzuu olan vakıalara iştiraktan veya yataklıktan maznun veya bu sınıflardan biriyle mahkum olanlar." yeminsiz dinlenir, şeklinde

<sup>25</sup> GÜNGÖR, s. 313.

<sup>26</sup> BİRTEK, s. 168

<sup>27</sup> Bu konuda bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt II, StPO Vor § 133 Kn. 66 vd.

<sup>28</sup> Bu konudaki tartışmalar için bkz SK-StPO/ROGALL, Cilt II, StPO Vor § 133 Kn. 72; ÖZGENÇ, s. 129 vd. ÖZGENÇ'e (s. 139) göre; "Suç zanlısı kişi, isnad konusu suç vakiasına ilişkin *bildiklerini* gerçeğe uygun, doğru olarak açıklamakla yükümlülüğü altındadır. Suç zanlısı kişinin isnad konusu suç vakiasına ilişkin olarak kendisine yöneltilen soruları, *bilgi sahibi olmasına rağmen*, tamamen sessiz kalarak, susarak, cevapsız bırakması, bir 'hak' değildir, hukuka uygun bir davranış değildir. Ancak, bu sonuçtan hareketle, kendisine yöneltilen sorulara müsbet veya menfi cevap vermeyen, susmayı tercih eden suç zanlısının cezalandırılması gerektiği yargısına varılmaz."

<sup>29</sup> Bu nedenle Yargıtayın (16.04.2018, E. 2018/4, K. 2018/1470), "Sanığın kendisinin katılmadığı, suç ortaklarının gerçekleştirdiği diğer suçlarla ilgili tanık sıfatıyla dinlenmesi mümkündür. Bir kişinin aynı suça iştirak etmediği takdirde iki sıfatı (tanık-sanık) birden taşınmasında engel bulunmamaktadır." şeklindeki görüşüne katılmıyoruz. Delillerin serbest değerlendirilmesi ilkesi sonucu, Yargıtayın söz konusu kararında ifade ettiği gibi, bir beyanın "tanık beyanı" veya "sanık beyanı" olarak adlandırılmasının çok önemi de bulunmamaktadır. Ancak Yargıtay kararında gözden kaçırılan husus, duruşma sırasında beyan elde edilirken beyanın tanık beyanı olarak mı yoksa sanık beyanı olarak mı alındığı ve bu hususta gereken usul kurallarına uyulup uyulmadığıdır.

düzenlenmişti. Bu düzenleme ile ceza muhakemesinde sanık olarak suçta iştirak edenlerin veya yataklık edenlerin tanık olarak yeminsiz dinlenmesi kabul edilmişti. CMUK'ta ceza muhakemesinin aşama ve devreleri ile suç şüphesinin yoğunluğu dikkate alınmaksızın, bütün aşama ve devrelerde hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması yürütülen kişi “maznun” veya “sanık” olarak adlandırmıştı.<sup>30</sup> Ancak sanıklık sıfatının ne zaman başlayacağı konusunda doktrin ve uygulamada tartışmalar ve belirsizlikler bulunuyordu.<sup>31</sup> CMK ise soruşturma ve kovuşturma evrelerine göre bir ayırım yaparak, soruşturma evresinin bütün aşamalarında suç şüphesi altına olan kişileri şüpheli, kovuşturma evresinin bütün aşamalarında suç şüphesi altında olan kişileri de sanık olarak adlandırmıştır (md. 2).<sup>32</sup> Şüphenin yoğunluğunu esas almayan bu ayırım, bilimsel olarak isabetli olmamakla birlikte, suç şüphesi altında bulunan kişinin soruşturmanın başlamasından itibaren şüpheli ve sanık haklarından yararlandırılıyor olması açısından yararlı olduğu söylenebilir.<sup>33</sup>

CMUK md. 52'nin kaynağını teşkil eden Alman CMK § 60/3'te<sup>34</sup> ise, “kovuşturmanın konusunu oluşturan fiilden veya böyle bir fiile katılmaktan veya suç eşyasının satın alınması, satılması veya temin edilmesinden şüphe altında olan veya bu yüzden mahkum olan kişiler” yeminsiz dinlenir, denilerek suçta iştirak şüphesi halinde tanıklık konusu düzenlenmiştir. CMK md. 50/1-c'deki tanıklık kurumuna aykırı düzenleme kaynak Alman CMK'daki söz konusu hükmün Türkçeye yanlış aktarılmasından kaynaklanmış olabilir. Bu açıdan kaynak Alman CMK'da bu konunun nasıl düzenlenmiş olduğunun incelenmesi yerinde olacaktır.

<sup>30</sup> Bkz. YENİSEY, s. 117.

<sup>31</sup> Bu konuda bkz. ŞAHİN, Samiğin Sorgulanması, s. 41 vd.; YENİSEY, s. 113 vd.

<sup>32</sup> Ancak 15/8/2017 tarih ve 694 sayılı KHK ile (aynen kabul: 1/2/2018-7078) CMK md. 158'e eklenen 6. fıkraya ile ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilecek ve şikâyet edilen kişiye de şüpheli sıfatı verilmeyecektir.

<sup>33</sup> ŞAHİN/GÖKTÜRK, I, s. 31-32.

<sup>34</sup> § 60/3: “Von der Vereidigung ist abzusehen .... 2. bei Personen, die der Tat, welche den Gegenstand der Untersuchung bildet, oder der Beteiligung an ihr oder der Datenhehlerei, Begünstigung, Strafvereitelung oder Hehlerei verdächtig oder deswegen bereits verurteilt sind.” Bu hüküm, YENİSEY/OKTAR tarafından “Kovuşturmanın konusunu teşkil eden olayla suçlanan veya bu olaya iştirak ettikleri iddia olunan veya suçluyu kayırma veya suç eşyasının satın alınması, satılması veya temin edilmesi suçu işlediği şüphesi altında olan veya bu yüzden mahkûm olmuş şahıslar” yeminsiz dinlenir, şeklinde çevrilmiştir. Çevride “Verdaechtiger”, kavramı, “olayla suçlanan” veya bu olaya iştirak ettikleri “iddia olunan” şeklinde çevrilerek, Alman Ceza Muhakemesinde kavramının ifade ettiği anlamın dikkate alınmadığı görülmektedir.

Alman ceza muhakemesinde soruşturma evresinde, suç şüphesinin yoğunluğuna, yapılan muhakeme işlemine ve soruşturmanın aşamasına göre suç şüphesi altında bulunan kişi ile sanığın hukuku durumu farklı düzenlenmiştir. Buna göre, hakkında başlangıç şüphesi niteliğinde suç şüphesi olan kişi “Verdaechtiger” (suç şüphesi altına olan, kendisinden şüphelenilen kişi, şüpheli), bu kişi hakkında soruşturma işlemine başlanır, yani kendisine karşı suçlama yöneltilirse “Beschuldigter” (suçlanan kişi, sanık), suçlanan kişi hakkında iddianame hazırlanırsa “Angeschuldigter” (ara soruşturma aşamasında sanık) ve bu kişi hakkındaki iddianame kabul edilip duruşma açılmasına (Hauptverhandlung) karar verilse “Angeklagter” (ceza davalısı sanık) olarak adlandırılmaktadır.<sup>35</sup> Ancak “Beschuldigter” (suçlanan kişi, sanık) kavramı, kişi hakkında suçlama yapılmasından itibaren hakkındaki hüküm kesinleşinceye kadar suç şüphesi altında bulunan kişi, yani geniş anlamda sanık anlamında da kullanılmaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve kanundaki bu hatalı düzenlemenin nereden kaynaklandığının anlaşılması açısından Alman ceza muhakemesi hukukunda suç şüphesi altında bulunan (kendisinden şüphelenilen) kişi “Verdaechtiger” kavramı ile suçlanan kişi “Beschuldigter” kavramları arasında ne gibi farkların olduğunun bilinmesi önem taşımaktadır. Alman ceza muhakemesi hukukundaki “Verdaechtiger” kavramı Türkçeye şüpheli, “Beschuldigter” kavramı ise sanık olarak da çevrilmekle birlikte,<sup>36</sup> bu iki kavramın Alman ceza muhakemesindeki anlamı, Türk hukukundan oldukça farklı olup, iki kavram arasında önemli farklar bulunmaktadır. Her şeyden önce suç şüphesi altında bulunan kişi (Verdaechtiger, şüphelenilen, şüpheli), suçlanan kişi (Beschuldigter, sanık) statüsünün bir önceki aşamasını oluşturmaktadır. Ancak suç şüphesi altında bulunan kişinin mutlaka bir sonraki aşama olan suçlanan (Beschuldigter, sanık) sıfatını alması gerekli değildir.<sup>37</sup> Burada sorun suç şüphesi altında bulunan kişinin (Verdaechtiger) ne zaman suçlanan kişi (Beschuldigter, sanık) statüsüne geçeceği ve bunun hangi kriterlere göre belirleneceğidir. Çünkü kanunda her iki kavrama yer verilmekle birlikte tanımları yapılmamıştır. Suçlanan kişi olmanın koşullarından birisi

<sup>35</sup> Bkz. Alman CMK § 152, § 157, § 163b/I. Kavramların Türkçe karşılığı için bkz. YENİSEY, s.118; ŞAHİN, Sanığın Sorgulanması, s. 141 vd.

<sup>36</sup> CMUK’un yürürlük döneminde Yenisey, Alman ceza muhakemesindeki “Verdaechtiger” kavramını “şüpheli”, “Beschuldigter” kavramını ise “geniş anlamda sanık” olarak adlandırmıştır: bkz. YENİSEY, s. 118. Kavram hakkında ayrıca bkz. ŞAHİN, Sanığın Sorgulanması, s. 27 vd., 44 vd.; DEMİRBAŞ, s. 11 vd.

<sup>37</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 60 Kn. 13.

suç şüphesi (Tatverdacht) olmakla birlikte bu özellik ayırıcı bir kriter değildir. Çünkü suç şüphesi altında bulunan kişi hakkında da bir suç şüphesi söz konusudur. Suçlanan kişiyi, suç şüphesi altında bulunan (şüphelenilen, şüpheli) kişiden ayıran en önemli kriter, suçlanan kişi (sanık) hakkında bir ceza soruşturması başlatılmış ve devam ediyor olmasıdır. Hakkında suç şüphesi olan kişiye karşı yetkili makamlarca ceza soruşturması başlatılması ile birlikte kişi suçlanan (sanık) sıfatını almaktadır. Diğer bir ifade ile ceza kovuşturma organlarının belli bir kişiye karşı ceza soruşturması başlatma iradelerini ortaya koydukları anda kişi artık suçlanan yani sanık sıfatına sahip olmaktadır.<sup>38</sup> Buna göre suçlanan kişi, diğer bir ifade ile sanık, suç teşkil eden bir fiil nedeniyle hakkında soruşturma işlemleri yürütülen kişidir.<sup>39</sup> Ceza kovuşturma organları soruşturma başlatma iradesini ise kişinin yakalanması, tutuklanması gibi çeşitli şekillerde ortaya koyabilmektedirler. Şikayet veya ihbar tek başına suçlanan kişi statüsüne neden olmamaktadır. Çünkü şikayet veya ihbara rağmen soruşturma organları harekete geçmeyebilir. Soruşturma organlarının ihbar veya şikayet üzerine hakkında ihbar veya şikayet yapılan kişiye karşı soruşturma başlatmaları halinde ancak kişi suçlanan kişi sıfatını alacaktır.<sup>40</sup> Suç şüphesi altında bulunmakla birlikte ceza kovuşturma organlarınca hakkında bir suçlama yöneltilmemiş, soruşturma başlatılmamış kişiler (Verdaechtiger) soruşturması veya kovuşturması yapılan suçla ilgili olarak tanık sıfatıyla dinlenebilmektedir. Yine aynı şekilde soruşturmanın konusunu teşkil eden suça iştirak veya suçluyu kayırma veya suç eşyasının satın alınması, satılması veya temin edilmesi suçu işlediği şüphesi altında olan ancak henüz hakkında soruşturma işlemi başlatılmamış kişiler de tanık sıfatıyla dinlenebilmektedir. Alman CMK § 60/3'te yeminsiz dinlenmesi kabul edilen kişiler bunlardır. Hakkında suçlama yapılmış kişinin (Beschuldigter, sanık) kendisine veya suç ortaklarına karşı yürütülen bir ceza muhakemesinde tanık olamaması Alman ceza muhakemesinin temel ilkelerinden birisi olarak kabul edilmektedir.<sup>41</sup> Suç şüphesi altında bulunmakla birlikte henüz suçlanmamış, hakkında herhangi bir soruşturma işlemi (Untersuchung) yürütülmeyen

---

<sup>38</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 60 Kn. 14-15; ŞAHİN, Sanığın Sorgulanması, s. 44; DEMİRBAŞ, s. 14 vd.

<sup>39</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I StPO § 60 Kn. 16.

<sup>40</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 60 Kn. 22; ŞAHİN, Sanığın Sorgulanması, s. 36 vd. Hakkında soruşturma işlemi başlatılarak suçlanan (Beschuldigter) sıfatını alan kişi, hakkında kamu davası açılmakla ara soruşturmasındaki sanık (Angeschuldigter), hakkında kovuşturma (Hauptverhandlung) açılmasına karar verilmekle ceza davalısı sanık (Angeklagter) sıfatını almaktadır (Bkz. StPO § 157).

<sup>41</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor § 48 Kn. 40.

kişiler ise yeminsiz tanık olarak dinlenmekte ancak, § 55'te belirtilen hallerde sorulara cevap vermekten kaçınma hakları bulunmaktadır.<sup>42</sup> Suça iştirak eden sanığın suç ortağı diğer sanıklar hakkında tanık olarak dinlenmesi de mümkün değildir.<sup>43</sup> Bir davada ilgili kişi ya sanık olarak ya da tanık olarak rol alabilir. Bu kişinin duruşma boyunca bazen sanık, bazen de tanık olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bu yasak sadece suç ortağının kendi fiili hakkında değil, diğer suç ortaklarının işlediği fiil hakkında dinlenmesi halinde de söz konusudur.<sup>44</sup> Ancak birlikte yürütülen davaların ayrılması, suç ortağı hakkında düşme, beraat veya mahkumiyet kararı verilmesi gibi durumlarda artık tanıklık ve sanıklık sıfatlarının bağdaşmasına engel olan durumun ortadan kalkacağı ve suç ortağının tanıklık yapma yükümlüğünün söz konusu olacağı kabul edilmektedir.<sup>45</sup>

Bu açıklamalar, Alman CMK § 60/3 anlamında soruşturma konusu olaya iştirak şüphesi altında olan kişinin CMK md. 50/1-c'deki şüpheli veya sanık ile aynı kişi olmadığını açıkça göstermektedir. Alman CMK § 60/3'deki "Verdaechtiger" kavramı Türkçeye "şüpheli" olarak çevrilebilirse de bu kavramın, CMK md. 2/1-a'daki "şüpheli" kavramı ile aynı olmadığı açıktır.<sup>46</sup> Sonuç olarak Alman hukukunda soruşturma veya kovuşturmanın konusunu teşkil eden suça iştirak etmekle suçlanan bir şüpheli veya sanığın aynı soruşturmada veya davada tanık olarak dinlenmesi kabul edilmemiştir. CMUK'daki düzenlemenin Alman CMK § 60/3'teki hükmün yanlış tercümesinden kaynaklandığı, CMUK'taki bu düzenlemenin de kaynak Alman CMK dikkate alınmaksızın CMK'ya alındığı anlaşılmaktadır.

<sup>42</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor § 48 Kn. 41. FEYZİOĞLU'na göre (s. 49), suç işlediği şüphesi bulunsa bile henüz kendisine suç isnad edilmemiş şüpheli de tanık sıfatıyla dinlenmelidir.

<sup>43</sup> ROXIN/SCHÜNEMANN, s. 201. İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu md. 197'de birlikte görülen bir davada suç ortaklarının tanık olarak dinlenmesini açıkça yasaklamaktadır.

<sup>44</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor § 48 Kn. 44.

<sup>45</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor § 48 Kn. 45. Ancak bu konuda doktrin ve yüksek mahkeme kararlarında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor § 48 Kn. 45.

<sup>46</sup> CMK md. 2'de soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişi şüpheli olarak tanımlanmış ve şüpheliye karşı ceza kovuşturma organlarının herhangi bir soruşturma işlemi başlatmış olması aranmamıştır. Ancak kişi hakkındaki şüphenin yoğunlaşması ve soruşturmanın aşamasına göre şüphelik sıfatında bir değişiklik öngörülmemiştir. Hakkında suç şüphesi bulunan ancak herhangi bir soruşturma işlemi başlatılmamış olan kişiler yanında suç işlediği hususunda yeterli şüphe bulunduğu için iddianame hazırlanan kişinin de şüpheli olarak nitelendirilmesi çok da isabetli değildir.

Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten hükümlü olanların veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten kesin hükümle mahkum edilmiş olanların tanık olarak dinlenmesinde ise herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Kendilerine karşı yürütülen bir soruşturma veya kovuşturma bulunmadığı için bu kişilerin tanıklıktan çekinme hakkı da bulunmamaktadır. Ancak dinleme sırasında kendisi hakkında yeniden soruşturma veya kovuşturmaya neden olabilecek sorulara cevap vermekten kaçınma hakları olduğu kendilerine bildirilmelidir. Bu kişilerin yeminsiz dinlenmesinin nedeni, aynı suçtan dolayı haklarındaki mahkumiyet kararı nedeniyle yemin altında dinlenmelerinin beyanın doğruluğuna bir katkısının olmayacağı düşüncesidir.<sup>47</sup>

Sonuç olarak CMK md. 50/1-c'deki "Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık" olanların tanık olarak dinlenmesine ilişkin düzenleme, ceza muhakemesindeki tanıklık kurumu ve CMK'daki şüpheli ve sanık kavramları ile bağdaşmamaktadır. Bu kişilerin yeminsiz tanık olarak dinlenmesi ve kendilerinin de suçlanması sonucunu doğuracak sorulara md. 48 uyarınca cevap vermekten çekinebilmeleri de şüpheli veya sanığın hak ve yükümlülükleri açısından ortaya çıkabilecek çelişkileri kaldırmamaktadır. Aynı soruşturma veya kovuşturmada şüpheli veya sanık sıfatı atfedilen bir kişinin tanık sıfatıyla dinlenmesi ve gerçeği söylemekle yükümlü tutulması Anayasa md. 38/5'deki "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz." hükmüne aykırıdır.<sup>48</sup> Bu nedenle madde md. 50/1-c hükmü şüpheli veya sanığın tanıklığına ilişkin yönü bakımından kaldırılmalıdır. Diğer taraftan suç mağdurunun yeminsiz tanık olarak dinlenebiliyor olması, farklı hukuki statüleri nedeniyle şüpheli ve sanığın, suça iştirak eden sıfatıyla tanık olarak dinlenmesini haklı göstermez.

#### **dd) Tanık Olarak Dinlenen Suç Mağdurları**

İşlenen suçtan dolayı hakları ihlal edilen suç mağdurlarının yeminsiz olarak dinlenmesine ilişkin kanunda bazı düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak doktrinde suç mağdurlarının ceza muhakemesinde tanık olarak kabul edilip edilmeyeceği konusunda tartışmalar bulunmaktadır.<sup>49</sup> CMK'nın birçok

---

<sup>47</sup> MEYER-GOSSNER, StPO § 60 Kn. 8.

<sup>48</sup> Aynı görüşte ÜNVER/HAKERİ, s. 266-267.

<sup>49</sup> Doktrinde bazı yazarlar suç mağdurlarının tanık olarak kabul edilemeyeceği görüşündedir.

maddesinde mağdurların tanık olarak dinlenmesinden bahsedilmektedir. Tanıkların dinlenme usulüne ilişkin md. 52’de, “Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir. Ancak; a) Mağdur çocukların ... tanıklığında bu kayıt zorunludur.” denilerek suç mağduru çocukların dinlenmesi tanıklık olarak nitelendirilmiştir. Yine suç mağduru ile şikayetçinin haklarının düzenlendiği CMK Dördüncü Kitap Birinci Kısım altındaki md. 236’da mağdur ve şikayetçinin dinlemesi ile ilgili olarak, “Mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır” (fık. 1) ve “İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir” (fık. 2) hükümleri ile “Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur” (fık. 3) hükümleri de suç mağdurlarının “tanık olarak dinlenmesi”nden bahsedilmektedir. Kanundaki bu açık hükümler suç mağdurlarının soruşturma ve kovuşturma evrelerinde tanık olarak dinleneceğini gösterdiği için, mağdurun dinlenmesinin tanıklık olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Ancak soruşturma ve kovuşturma konusu suçtan dolayı hakları ihlal edildiği için suç mağdurlarının, özellikle cinsel suç ve şiddet mağdurlarının, tanık olarak dinlenmesine ve korunmasına ilişkin Kanunda özel düzenlemeler kabul edilmiştir. Başta CMK md. 236’da olmak üzere suç mağduru tanıkların dinlenmesine ve korunmasına ilişkin özel hükümlerin diğer tanıklar için uygulanması söz konusu olmadığı için, suç mağduru tanıkların özel bir tanıklık statüsüne sahip olduğunu belirtmek gerekir.<sup>50</sup> Alman ceza muhakemesinde de suç mağdurlarının tanık olarak dinlenmesi kabul edilmekte<sup>51</sup> ancak yeminsiz

ŞAHİN/GÖKTÜRK’e göre (II, s. 36), “Tanığın uyuşmazlığın tarafı konumunda olmaması gerektiğinden, suçun mağduru veya suçtan zarar göreni olan kişilerin açıklamaları da tanık beyanı olarak kabul edilmemelidir. Bu kişilerin dinlenmesinde, kural olarak tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanması, onların tanık olarak kabul edildiği anlamına gelmemektedir.” Aynı yönde GÖKTÜRK, Yalan tanıklık, 372-373. CENTEL/ZAFER’e (s. 267) göre de, mağdur uyuşmazlığın tarafı olduğu için beyanı, tanık beyanı olmayıp, şüpheli veya sanıktan başka taraf beyanıdır. BİRTEK’e göre (s. 171-172), “Mağdur ya da suçtan zarar görenin CMK md. 236/1 kapsamında dinlenebileceği ve dinlemeye önce yemin ettirilmeyeceğine ilişkin kural, mağdur ya da suçtan zarar görenin, kanun tarafından tanık olarak kabul edildiğini göstermez. Anılan kural, tanık dışındaki delil kaynaklarına yemin verdirilmeyeceğine ilişkin kanuni prensibin sonucudur.” TANER’e (s. 419) göre, “Mağdurun beyanını tanık olarak değil, diğer kişilerin beyanı (sanıktan gayri tarafın beyanı) statüsünde değerlendirmekte fayda vardır.” Tartışmalar için ayrıca bkz. FEYZİOĞLU, s. 32 vd., 43 vd.

<sup>50</sup> Mağdurun beyanının tanık beyanı olarak kabul edileceği konusunda bkz. ÖZTÜRK (Editör), s. 301.

<sup>51</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor § 48 Kn. 32. Yazara göre mağdur tanıklar, “nitelikli”

dinlemesine ilişkin özel bir düzenleme bulunmadığı için yemine ilişkin genel hükümlerin onlar hakkında da geçerli olacağı belirtilmektedir.<sup>52</sup>

Suç mağdurlarının tanık olarak adlandırılması, bu kişilerin yalan tanıklık suçunun faili olarak cezalandırılıp cezalandırılmayacağından ayrı bir konu teşkil ettiği için bu sorun üzerinde durulmayacaktır.<sup>53</sup> Suç mağdurlarının yeminsiz dinlenmesinin sebebi, soruşturması ve kovuşturması yapılan suçtan dolayı haklarının ihlal edilmesi sebebiyle tarafsız olamayacakları ve yemin ettirilmesinin beyanlarının doğruluğuna etki etmeyeceği düşüncesidir.

Mağdurun tanık olarak yeminsiz dinlenmesi hem soruşturma hem de kovuşturma evresinde geçerli olup, mağdurun suçtan zarar gören sıfatıyla kamu davasına katılmış olması, onun tanık olarak adlandırılmasına engel teşkil etmeyecektir.<sup>54</sup>

### **ee) Kararda Belirtilmesi Gereken Hususlar ve Hükümün Bozulması**

Tanığa niçin yemin ettirilmediği dinleme tutanağında belirtilmelidir. Yemin verilmemesi yaş küçüklüğüne dayanıyorsa tanığın yaşı dinleme tutanağına geçirilmelidir. Yemin ettirilmeme gerekçesi olarak tanığın 15 yaşını tamamlamadığının belirtilmesi yeterli olacaktır. Buna karşın yemin verilmemesi ayırt etme gücünün yokluğuna (md. 50/1-b) dayanıyorsa, karar gerekçesinde bu husus açıklanmalıdır. Bu durumda ayırt etme gücünün bulunmadığı ve bunun tanığın yeminin anlam ve önemini kavrayabilmesine engel teşkil ettiği açıklanmalıdır.<sup>55</sup>

Yemin yasağı bulunan tanığın md. 50'ye aykırı olarak yeminli dinlenmesi halinde bu beyan hukuka aykırı delil niteliğinde olup sanığın mahkumiyetinde bu beyana dayanılması bozma nedeni teşkil edecektir.<sup>56</sup>

---

tanıklardır: "Opferzeugen sind 'qualifizierte' Zeugen".

<sup>52</sup> MEYER-GOSSNER, StPO Vor § 395 Kn. 10.

<sup>53</sup> Bu konudaki görüşler için bkz. GÖKTÜRK, s. 374 ve orada dipnot 85 ve 86'da belirtilen yazarlar ve Yargıtay kararı.

<sup>54</sup> Aynı yönde ÖZTÜRK (Editör), s. 301.

<sup>55</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 60 Kn. 46.

<sup>56</sup> 7. CD, 27.05.2015, E. 2015/4477, K. 2015/15939.

## **b) Yeminden Çekinme Hakkı**

### **aa) Yeminden Çekinme Hakkı ve Merciin Takdir Yetkisi**

Md. 50'deki yemin yasağı yanında md. 51'de bazı kişilere yeminden çekinme hakkı verilerek yemin zorunluluğuna bir başka istisna daha getirilmiştir. Buna göre, "45 inci madde gereğince tanıklıktan çekinebilecekler yemin verip vermemek hâkim veya mahkemenin takdirine bağlıdır. Ancak, tanık yemin etmekten çekinebilir. Bu hususun kendisine bildirilmesi gereklidir." Md. 51 hükmü ile md. 45/1'de sayılan şüpheli veya sanığın tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan yakınları bu haklarını kullanmayıp tanıklık yapmak istemeleri halinde kendilerine yeminden çekinme hakkı verilmektedir. Bu hak, tanıklıktan çekinme hakkının uzantısı niteliğindedir. Bu düzenleme ile tanığın karar verme özgürlüğü güvence altına alınmak istenmekte ve şüpheli veya sanığın yakınlarına yemin zorunluluğu altında beyanda bulunmaktan kaçınma imkanı verilmektedir.<sup>57</sup> Tanıklıktan çekinme hakkı olan tanığın beyanda bulunması için üzerindeki yemin baskısı kaldırılmaktadır.<sup>58</sup>

Maddenin düzenlemesine göre yeminden çekinme hakkının kullanılıp kullanılmaması, hakim veya mahkeme tarafından tanığın yemin ettirilmesine karar verilmesi halinde söz konusu olacaktır. Çünkü md. 51 cümle 1 uyarınca "tanıklıktan çekinebilecekler yemin verip vermemek hâkim veya mahkemenin takdirine" bağlanmıştır. Hakim veya mahkemenin tanığa yemin verilmemesine karar vermesi halinde artık tanığın yeminden kaçınma hakkı olduğu konusunda bilgilendirilmesine ve kaçınma hakkını kullanmasına da gerek kalmayacaktır. Mercii tarafından tanığın yeminsiz dinlenmesine karar verilmesi halinde tanığın yemin etmesi usule aykırı olacaktır. Diğer bir ifade ile mercii tarafından tanığın yeminsiz dinlenmesine karar verilmesi halinde artık tanığın yemin ederek beyanda bulunma hakkı bulunmamaktadır. Madde metninde tanığa yemin etme hakkı değil, yeminden kaçınma hakkı verildiği için, tanığın yemin etmek, beyanını yemin ile güçlendirmek istemesine rağmen mercii, tanığın yeminsiz dinlenmesine karar verebilir.

CMK sisteminde tanıkların yemin etmesi kural (md. 53, 54), yeminsiz dinlenmesi istisna (md. 50, 51) olduğu için mercii tanığa yemin verip vermeme konusundaki kararının gerekçeli olması, bir gerekçeye dayanması gerekir. Madde metninde "yemin verip vermemek hakim veya mahkemenin

<sup>57</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 61 Kn. 1.

<sup>58</sup> FEYZİOĞLU, s. 148.

takdirine bağlıdır” demekle birlikte bu takdir yetkisinin ölçütüne ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır.

Kanaatimizce şüpheli veya sanığın yakınlarına tanıklıktan çekinme hakkı verilmesinin gerekçesi bu kişilerin yeminden kaçınma hakkı için de geçerlidir. Bu kişiler, tanıklıktan çekinme hakları konusunda bilgilendirildikten sonra kural olarak özgür iradeleri ile çekinme konusunda karar verebildiklerine göre, yeminden çekinme konusunda da, merciin herhangi bir kararına bağlı olmaksızın karar verebilmeleri gerekir. Kaynak Alman CMK’da (§ 61) sadece tanıklıktan çekinme hakkına sahip olanları yemin ettirip ettirmeme konusunda özel bir düzenleme bulunmamaktadır. CMK md. 51’de “hakim veya mahkeme”ye niçin böyle bir takdir yetkisi verildiği anlaşılamamaktadır. Madde gerekçesinde bu konuda bir açıklamaya da yer verilmemiştir. Bu nedenle merice tanınan bu takdir yetkisinin haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır.

Tanık, tanıklıktan çekinme hakkından vazgeçmeye ilişkin kararından vazgeçebileceği gibi yeminden çekinmeye ilişkin kararından da vazgeçebilir, yani geri alabilir.<sup>59</sup> Yemin etmekten kaçınmak tanık için bir hak olduğu için dinlenmeden önce yemin edeceğini açıklamış, ancak md. 54/1 uyarınca yemin tanıklıktan sonraya bırakılmışsa, yemin edinceye kadar yeminden vazgeçebilir. Yine tanık yeminden önce yeminden kaçınma hakkını kullanacağını beyan etmişse, bu beyanını da geri çekebilir.<sup>60</sup> Ancak bu durumda tanığa yemin verip vermemek md. 51/1 uyarınca ilgili merciin kararına bağlıdır.

### **bb) Cumhuriyet Savcısının Yetkisi Sorunu**

Md. 51 cümle 1’de, tanıklıktan çekinme hakkına sahip olup çekinmeyenlere “yemin verip vermemek hakim veya mahkemenin takdirine bağlıdır”, denilerek yetkili merciin hakim veya mahkeme olduğu ifade edilmiştir. Madde metninde sadece “hakim veya mahkemeden” bahsedilmesi, tanıklıktan çekinme hakkı olanların Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenmesi sırasında yeminden kaçınma haklarının olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu düzenleme, yeminden çekinme hakkına sahip olanların çekinme hakkını kullanmaması halinde soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından tanık olarak dinlenip dinlenemeyeceği tartışmasına da sebep olmaktadır.

Doktrinde Yenisey/Nuhoğlu, Cumhuriyet savcılarının 51. madde uyarınca yeminsiz tanık dinleme yetkisi verilmediğini, bu düzenlemenin

---

<sup>59</sup> KK-StPO/SLAWIK, StPO § 61 Kn. 3.

<sup>60</sup> Alman hukuku için bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 61 Kn. 3.

yerinde olduğunu, çünkü tanığı esas hakkında hüküm verecek olan hakimin bizzat dinlemesi gerektiğini belirtmektedirler.<sup>61</sup> Şahin ise, md. 51’de hakim ve mahkeme yanında ayrıca Cumhuriyet savcısına yer verilmemiş olmasının bir eksiklik olduğunu belirterek, bu düzenlemeyi eleştirmektedirler. Yazara göre, her ne kadar madde metninde açıkça yer verilmemiş olsa da, md. 54/2’deki düzenleme nedeniyle Cumhuriyet savcısının madde metninde sayılanlar arasında bulunduğu kabul edilmesi gerekir.<sup>62</sup>

Kanaatimizce, md. 51’de Cumhuriyet savcısından bahsedilmiyorsa da, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından tanık dinlemesi sırasında md. 45/1’de sayılan tanıklara hem tanıklıktan hem de yeminden çekinme hakları bildirilmesi gerekir. Md. 54/2’deki, “Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcıları da tanıklara yemin verirler.” hükmü gereğince, Cumhuriyet savcısı yemin ettirmeden önce yeminden çekinme hakkı olanlara bu haklarını bildirmesi gerekecektir.<sup>63</sup> Tanıklıktan çekinmeyen tanıkları yeminli veya yeminsiz olarak dinlemek konusunda Cumhuriyet savcısının da takdir yetkisi vardır. Madde metninde Cumhuriyet savcısından bahsedilmemiş olması kanun koyucunun bilinçli bir tercihten ziyade bir unutmadan kaynaklanmış olsa gerektir.

Birçok yönden sorunlu olan md. 51 hükmü, CMUK md. 53’te de benzer şekilde düzenlenmişti.<sup>64</sup> CMUK md. 53’ün kaynağı olan Alman CMK § 61<sup>65</sup>’te, konu tamamen tanığın yeminden kaçınma hakkı olarak düzenlenmiştir. § 61’e göre, “sanığın § 52 fık. 1’de belirtilen yakınları yaptıkları tanıklık hakkında yemin etmekten çekinme hakkına sahiptir; bu hakları kendilerine öğretilir.”<sup>66</sup>

Madde metnindeki çelişkileri ortadan kaldırmak ve uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları gidermek açısından CMK md. 51’in kaynak Alman CMK

<sup>61</sup> YENİSEY/NUHOĞLU, s. 517.

<sup>62</sup> ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 181.

<sup>63</sup> Aynı yönde bkz. ÖZTÜRK (Editör), s. 316; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 290.

<sup>64</sup> CMUK md. 53: “47. Madde mucibince tanıklıktan çekinme hakkı olduğu halde çekinmeyen tanığın tanıklığının yemin ile teyidi lazım gelip gelmeyeceğini hakim takdir eder. Bununla beraber tanık yemin etmekten çekinebilir ve bu hakkı kendisine bildirilir.”

<sup>65</sup> Madde kapsamı daha önce § 63’te düzenlenmişti: SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 61 Kn. 1.

<sup>66</sup> Madde metninin Türkçe çevirisi için bkz. YENİSEY/OKTAR, s. 44. Yazarlar, madde metnindeki “Beschuldigter” kavramını Türkçeye “şüpheli” olarak çevirmişlerdir. Ancak madde de kastedilen Alman CMK anlamında geniş anlamda sanıklık olup Türkçeye şüpheli olarak çevrilmesi yerinde değildir.

§ 61 metnindeki gibi mercie takdir yetkisi vermeden, yeminden çekinme hakkı olarak yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır. Tanıklıktan çekinme hakkının kullanılması konusunda md. 45/1'de tanığı dinleyecek mercie herhangi bir takdir yetkisi verilmediği için, yeminden çekinme konusunda da mercie takdir yetkisi vermeyi gerektiren bir durum söz konusu değildir. Şüpheli veya sanığın yakınlarına tanıklıktan çekinme hakkı verilmesini gerektiren nedenler, yeminden çekinme hakkı açısından da geçerlidir. Bu şekilde bir düzenleme ile Cumhuriyet savcısının yemin verme konusunda takdir yetkisi olup olmadığı hususundaki duraksamalar da giderilmiş olacaktır.

### **cc) Çekinme Hakkının Bildirilmesi ve Tutanağa Geçirilmesi**

Tanığa yemin verilmesi muhakemenin esaslı usullerinden olduğu için, duruşma tutanağına tanıklara yemin verildiğinin veya yemin verilmemişse bunun nedeninin yazılması gerekir.<sup>67</sup> Yeminden çekinme hakkı olan tanığa bu hakkı mahkemece bildirilmeden yeminsiz dinlenmesi hukuka aykırı olacaktır. Tanığın yeminden çekinmeye ilişkin açıklamasının da tutanağa geçirilmesi gerekir.<sup>68</sup> Yargıtay'a göre, tanıklıktan ve yeminden çekinme hakkı olan tanığa bu hakları bildirilmeden yemin ile dinlenmesi hukuka aykırı olup hükmün bozulması nedeni oluşturmaktadır.<sup>69</sup> Tanıklıktan çekinme hakkının bildirilmiş olması, yeminden çekinme hakkını bildirme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.<sup>70</sup> Yargıtay yerinde olarak tanıklıktan çekinme hakkı bildirilmesine rağmen tanıklık yapacağını bildirmiş olan tanığa, yemin etmekten de çekinme hakkı olduğu bildirilmeden yemin ettirilerek dinlenmesini bozma nedeni yapmaktadır.<sup>71</sup> Diğer taraftan yeminden çekinme hakkı bulunmadığı halde tanığın yeminsiz dinlenmesi de Yargıtay tarafından bozma nedeni olarak kabul edilmektedir.<sup>72</sup> Ancak yeminden çekinme hakkı bildirilmemesinin hükmün bozma nedeni olarak kabul edilmesi için tanık beyanının hükümde değerlendirilmiş olması gerekir.

---

<sup>67</sup> FEYZİOĞLU, s. 138.

<sup>68</sup> KK-StPO/SLAWIK, StPO § 61 Kn. 2.

<sup>69</sup> 4. CD, 3.4.2019, E. 2019/1084, K.2019/5993; 2. CD, 15.06.1995, 6242/7449; karar için bkz. YAŞAR, s. 317.

<sup>70</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor § 48 Kn. 157.

<sup>71</sup> 1. CD, 14.03.2011, E. 2011/1529, K. 2011/1484 (kazancı.com). Ancak Yargıtay bazı kararlarında yeminden çekinme hakkı olduğunun bildirildiğinin tutanağa geçirilmeden tanığın yemin ettirilerek dinlenmesini "telafisi mümkün olmadığı" gerekçesi ile bozma nedeni yapmamıştır: 5. CD, 10.11.1986, 1487/4500: YAŞAR, s. 318.

<sup>72</sup> 4. CD, 27.02.2012, E. 2009/26494, K. 2012/3767.

Daha önce dinlenen ve çekinme hakkını kullanmayıp yemin eden tanığın yeniden dinlenmesi halinde yeminden kaçınma hakkı olduğunun tekrar bildirilmesi gerekir.<sup>73</sup> Doktrinde, yemin etmekten çekinme hakkı bildirilmeden dinlenen tanığın dinleme tamamlandıktan sonra çekinme hakkının olduğunun bildirilmesi üzerine, bilseydi yine de yemin edeceğini söylemesi halinde dinlemenin tekrarlanması gerekmediği belirtilmektedir.<sup>74</sup> Tanığın yeminden kaçınma hakkını kullanmış olması delil değerlendirmesinde sanık aleyhine kullanılmaz.<sup>75</sup>

### III. Yemin Verilmesinin Usulüne İlişkin Kurallar

#### 1. Yeminin Beyandan Önce Verilmesi

Tanıklar, tanıklıktan önce yemin ettirilecektir (md. 54/1). Ancak, gerektiğinde veya bir kimsenin tanık olarak dinlenmesinin uygun olup olmadığı konusunda tereddüt bulunduğu yemin, tanıklıktan sonraya bırakılabilir (md. 54/1). Md. 54/1 hükmüne göre tanığın dinlenmesinden sonra yemin ettirilmesi istisnai hallerde söz konusu olacaktır. Madde metninde “gerektiğinde” yemin tanıklıktan sonraya bırakılabilir, dendiği için bu konuda merciin takdir yetkisinin olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak yeminin tanıklıktan sonrasına bırakılmasının haklı gerekçesi olması ve hususun da tutanağa geçirilmesi gerekir.

Kaynak Alman CMK’da ise tanığın dinlenmesinden sonra yemin ettirilmesi kabul edilmiştir (§ 59/2). Yenisey/Nuhoğlu, tanıklık öncesi yeminin istisna olması, tanığın ifade sonrasında yemin ettirilmesi gerektiğini belirterek, CMK md. 54/1’deki düzenlemeyi eleştirmektedirler.<sup>76</sup> Kanaatimizce, tanığın doğru söylemesini sağlamak açısından kural olarak beyandan önce yemin ettirilmesi yerinde bir düzenlemedir. Çünkü beyandan önce yapılan yemin, yapılacak beyanın doğruluğunu kuvvetlendirme açısından daha etkili olacaktır.

#### 2. Yemin Vermeye Yetkili Mercii

Yemin, duruşma sırasında toplu mahkemelerde başkan, tek hakimli mahkemelerde ise hakim tarafından verilecektir. Soruşturma evresinde tanık dinlenen hallerde ise tanığı dinleyecek olan Cumhuriyet savcısı (md. 54/2)

<sup>73</sup> KK-StPO/SLWIK, StPO § 61 Kn. 6.

<sup>74</sup> KK-StPO/SLAWIK, StPO § 61 Kn. 7.

<sup>75</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 61 Kn. 4.

<sup>76</sup> YENİSEY/NUHOĞLU, s. 519.

veya sulh ceza hakimi tarafından tanıklara yemin verilecektir. Md. 54/2'nin düzenlemesine göre tanığın Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenmesi halinde de yemin zorunluluğu söz konusudur. Bu düzenleme ile Cumhuriyet savcılarında da açıkça tanıkları yeminle dinleme yetkisi verilmiştir.<sup>77</sup>

Cumhuriyet savcısının yeminle tanık dinlemesinin kural haline getirilmesi doktrinde eleştirilerek, Alman hukukundaki gibi soruşturma evresinde tanığın istisnai hallerde yemin ettirilmesi gerektiği belirtilmektedir.<sup>78</sup> Kaynak Alman CMK'da soruşturma evresinde tanığa yemin verilmesi istisnai olarak iki halde kabul edilmiştir. § 62'ye göre, soruşturma evresinde tanığa sadece gecikmede sakınca varsa veya tanık muhtemelen duruşmada hazır bulunamayacaksa sorgu hakimi tarafından yemin verilecektir. Savcıya yeminle tanık dinleme yetkisi verilmemiştir (§ 161a fık. 1 cümle 3).

Kanaatimizce, CMK'da Cumhuriyet savcısına tanınan yetkilerin gittikçe artan bir şekilde genişlediği ve savcının bu yetkilerini kullanırken kararını toplanan delillere ve dinlediği tanık beyanlarına dayandırması gerektiği için tanığa yemin vermesi de yerinde bir düzenlemedir.<sup>79</sup>

Kolluğun tanık dinleme yetkisi olmadığı için yemin ettirme yetkisi de bulunmamaktadır.<sup>80</sup> Doktrinde de kolluğun tanık dinleme ve yemin verme yetkisinin olmadığı kabul edilmektedir.<sup>81</sup> Adli görevleri kapsamında kolluk

<sup>77</sup> CMUK md. 59'da 1985 yılında yapılan değişikliğe kadar kural olarak hazırlık soruşturmasında tanıklara yemin verilmezdi. Bu değişiklikle, tanıkların, hazırlık soruşturması sırasında, Cumhuriyet savcılarında ile sulh hakimleri tarafından dinlenmeleri halinde yemin verilmesi kabul edilmiştir. Bu konuda bkz. YURTCAN, s. 275-280.

<sup>78</sup> YENİSEY/NUHOĞLU'na göre (s. 519), "... savcının yeminle tanık dinlemesinin kural haline getirilmesi bizce isabetli olmamıştır." Aynı yönde, KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, s. 620.

<sup>79</sup> YURTCAN'a (s. 276) göre, Cumhuriyet savcılarında yemin verme yetkisi, yalan tanıklığı önlemesi bakımından yerindedir.

<sup>80</sup> Yargıtay da yerinde olarak kolluğun tanık dinleme yetkisi olmadığına karar vermiştir: "Kolluğun tanık dinleme yetkisi bulunmamaktadır. Yasal anlamda tanıklıktan kasıt, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, gerekli görüldüğünde hakim, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından duruşmaya çağrılmak suretiyle, naip veya istinabe yoluyla engel hali bulunmayan kişinin ispat edilmek istenen olayla ilgili bilgi ve görgüsü tespit edilmesidir. Tanığa yemin verme yetkisi olmayan kolluk görevlileri tarafından 'ifade sahibi' olarak alınan ifade-de yalan tanıklık suçu oluşmayacaktır.": 16 CD, 16.04.2018, E. 2018/4, K. 2018/1470.

<sup>81</sup> Bkz. ÖZTÜRK (Editör), s. 301; GÖKTÜRK, s. 364; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 519. Kolluğun tanık dinleyebileceği, ancak yemin veremeyeceği görüşü için bkz. ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 206. Alman hukukunda kolluğa da tanık dinleme yetkisi verilmiştir (Alman CMK § 163/III). Ancak kolluk tarafından çağrılan tanığın gelmek ve beyanda bulunmak zorunluluğu bulunmamaktadır: SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO Vor 48 Kn. 21.

görevlilerinin soruşturma konusu olayla ilgili görgüsü olan kişileri “ifade sahibi” sıfatıyla dinlemeleri, dinlenen bu kişilere “tanık” sıfatını vermez ve kanundaki tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanmasını gerektirmez.<sup>82</sup>

Tanığın naip hakim veya istinabe yoluyla dinlenmesi halinde ise naip hakim, istinabe olunan hakim veya mahkeme başkanı tanığa yemin ettirecektir.<sup>83</sup>

### 3. Yeminin Şekli ve Yemin Verme Usulü

Yeminin şekli ve yemin ederken hangi sözlerin söyleneceği CMK md. 55’te gösterilmiştir. Buna göre tanık, tanıklıktan önce, “Bildiğimi dosdoğru söyleyeceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.”, tanıklıktan sonra yemin verilmesi halinde ise, “Bildiğimi dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.” diyerek yemin edecektir. Yemin metninde din veya Allah sözleri ya da kutsal kitapların adı geçmediği için laik yemin olarak nitelendirilmektedir.<sup>84</sup> HMK’da ise tanık, namusu, şerefi ve kutsal saydığı inanç ve değerleri üzerine yemin etmektedir.<sup>85</sup>

Kaynak Alman CMK’da ise hem dini yemin, hem de dini olmayan yemin şekli kabul edilmiş, tanık başka bir din veya inanç topluluğuna mensup ise, mensubu olduğu din veya inancının yemin şeklini kullanabilmesine veya dini yemine bunu eklemesine izin verilmiştir (§ 64). Yemin etmeden önce tanık, dini yemin ile dini olmayan yemin arasında seçme imkanı olduğu konusunda bilgilendirilecektir (§ 57). İnancı veya vicdani sebeplerle yemin etmek

<sup>82</sup> 4. CD 24.06.2009, E. 2009/16212, K. 2009/12656; GÖKTÜRK, s. 363-364; BİRTEK, s. 139-140. PYSK md. 15’e 27.3.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanunla eklenen, “Polis; müşteki, mağdur veya tanık ifadelerini, talepleri hâlinde ikamet ettikleri yerlerde veya işyerlerinde de alabilir. Bu fıkranın kapsamı ile uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığınca belirlenir.” hükmü ile kolluğun tanık ifadelerini alabileceği belirtilmiştir. Ancak bu düzenlemeyi kolluğa CMK hükümleri anlamında tanık dinleme yetkisi verildiği yönünde değil, maddenin birinci fıkrası ile de bağlantılı olarak bir suçun soruşturulması kapsamında kişilerin bilgisine başvurma ve delil toplama yetkisi şeklinde anlamak gerekir.

<sup>83</sup> Alman CMK § 63’e göre, istinabe olunan veya naip hakim, yeminin caiz olduğu hallerde ve sadece istinabe talebinde veya görevlendirme kararında talep edilmişse, tanığa yemin ettirebilmektedir.

<sup>84</sup> Yeminin dinsel nitelik taşımadığı konusunda bkz. ÖZTÜRK (Editör), s. 320.

<sup>85</sup> Md. 258/3: (3) Hâkim tanığa, “Tanık sıfatıyla sorulacak sorulara vereceğiniz cevapların gerçeğe aykırı olmayacağına ve bilginizden hiçbir şey saklamayacağınıza namusunuz, şerefiniz ve kutsal saydığınız bütün inanç ve değerler üzerine yemin ediyor musunuz?” diye sorar. Tanık da cevaben, “Sorulacak sorulara, hiçbir şey saklamadan doğru cevap vereceğime namusum, şerefim ve kutsal saydığım bütün inanç ve değerlerim üzerine yemin ediyorum.” demekle yemin eda edilmiş sayılır.

istemeyen tanığın, beyanının doğruluğunu sözle temin etmesi gerekmektedir (§ 65).

Yemin, inanç ile ilgili olduğu için tarihi gelişim içinde yemin metnlerinde kutsal kitaplar, Tanrı, Allah sözlerine yer verilmiştir. Nitekim kaynak Alman CMK'da tanıklıktan sonra hakim tanığa, "Her şeye gücü yeten ve ilmi her şeyi kuşatan yüce Tanrının huzurunda, vicdanınıza göre gerçeği söylediğimize ve hiçbir şeyi gizlememiş olduğunuza dair yemin ediyorsunuz" sözünü söylemekte ve tanık bunun üzerine: "Tanrının yardımı ile, doğru olduğuna yemin ederim." sözlerini söyleyerek yemin etmektedir (§ 64/1). Bu ifade ile tanık doğru söylediği hususunda Tanrı'yı tanık göstermektedir. Ancak inanç ve vicdan özgürlüğü dikkate alınarak yemin metninde dini değerlere yer vermeden, tanığın vicdanına dayanarak yemin etme (§ 64/2) ve inancı veya vicdani nedenlerle yemin etmek istemeyen tanığa da yemin yerine geçmek üzere beyanının doğruluğu konusunda teminat verme imkanı tanınmıştır (§ 65).

Yemin metnine ilişkin zaman içinde doktrinde birtakım görüşler ileri sürülmüştür.<sup>86</sup> Tanıklara verilecek yeminin içeriği, yani yemin ederken söylenecek sözler ve yapılacak hareketler ve yemin etme zorunluluğu bir taraftan temel hak ve özgürlüklere diğer taraftan toplumdaki yemin ile ilgili anlayış ve gelişmelere göre değerlendirilmelidir. Böyle bir değerlendirme ise bir taraftan yeminin temel hak ve özgürlüklerle bağlantısına ilişkin araştırmayı diğer taraftan da yemin konusunda detaylı bir kamuoyu araştırmasını gerekli kılmaktadır; bunun yapılması ise bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır.

Tanık, kendisine okunan yemin şeklini yüksek sesle tekrar ederek veya yazılı olarak verilen metni okuyarak yemin edecektir (md. 56/1). Tanık yemin ederken herkes ayağa kalkacaktır (md. 55/2).<sup>87</sup> Doktrinde bunun yemine önem kazandırmak amacı güttüğü<sup>88</sup>, tanığın işin önemini kavraması amacı taşıdığı ifade edilmektedir.<sup>89</sup> Herkes kapsamına yemin ettiren mahkeme başkanı ve Cumhuriyet savcısı da dahildir. Yeminin verilmesi

---

<sup>86</sup> Bkz. FEYZİOĞLU, s. 136, orada dipnot 234.

<sup>87</sup> Kaynak Alman CMK'da (§ 59/4) ise, "Yemin sırasında yemin eden sağ elini kaldırır." hükmüne yer verilmiştir. Ancak doktrinde bu hususun yeminin esaslı bir unsuru olmadığı ve bu nedenle tanığın buna zorlanamayacağı, Kur'na el basılması, secdeye gidilmesi gibi sembolik hareketlerin yasak olmadığı belirtilmektedir: Bkz. MEYER-GOSSNER, StPO § 64 Kn. 4.

<sup>88</sup> TOSUN, s. 748.

<sup>89</sup> ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ, s. 625.

sırasında duruşmada dinleyicilerin de bulunması halinde mahkeme başkanı veya hakim dinleyicileri ayağa kalkmaları konusunda usulüne uygun şekilde bilgilendirmesi ve herkes ayağa kalktıktan sonra yemin usulünün uygulanması gerekir. Çünkü ilk defa duruşmaya gelen bir dinleyici bu hususu bilmediği veya yemin edileceğini duymadığı için ayağa kalkmamış olabilir. Uygulamada zaman zaman bu hususlara uyulmadığı, dinleyicilerin ayağa kalkması konusunda mübaşir tarafından hoş olmayan bir şekilde uyarıldıkları görülmektedir.

Kanunda gösterilen usule uyulmadan, baştan savma yapılan yemin kendinden beklenen vicdani baskıyı yerine getiremeyecektir.<sup>90</sup> Uygulamada md. 55'te öngörülen yemin şekline uyulmamakta ve yemine ilişkin düzenlemeler basit bir usul kuralı olarak görülmekte, yemin için öngörülen merasimin tanığın gerçeği söylemesi bakımından önemli etkisi olacağı göz ardı edilmektedir.<sup>91</sup>

Yemin ettirecek merci, yemin metnini tanığa vererek yüksek sesle okuturabileceği gibi, kendisi yemin metnini yüksek sesle okuyarak tanığa tekrar ettirebilir.<sup>92</sup> Türkçe bilmeyen tanıkların tercüman aracılığı ile yemin ettirilmesi gerekir.<sup>93</sup>

Yeminden önce yeminin önemi ve anlamının merci tarafından tanığa anlatılması yerinde olacaktır. Ancak bu anlatma tanığın daha baştan baskı altına alınması şeklinde olmamalı, onun onur ve saygınlığına uygun davranılmalıdır.

Birden fazla tanığa yemin verilecekse, kanuna göre her bir tanık ayrı ayrı yemin etmelidir (md. 54/1). Bu düzenlemenin amacı, her bir tanığın usulüne göre yemin ettiğini tespit etmektir.<sup>94</sup>

Duruşma sırasında yemini mahkeme başkanı verecektir. Ancak başkanın bu konudaki kararının kabul edilemeyeceği, örneğin, yemin yasaklarının bulunduğu ileri sürülürse, bu husustaki kararı mahkeme vermelidir (md. 192). Soruşturma evresinde ise yemini tanığı dinleyecek olan Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hakimi verecektir (md. 54/2).

<sup>90</sup> FEYZİOĞLU, s. 136.

<sup>91</sup> ÖZTÜRK (Editör), s. 318.

<sup>92</sup> ÖZTÜRK (Editör), s. 318.

<sup>93</sup> FEYZİOĞLU, s. 137; ÖZTÜRK (Editör), s. 318.

<sup>94</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 59 Kn. 13.

#### 4. Sağır veya Dilsizlerin Yemin Etmesi

İşitme veya görme engellilerin yemin etmesi kanunda özel olarak düzenlemiştir. Md. 56/2'ye göre, “okuma ve yazma bilen sağır veya dilsizler yemin biçimini yazarak ve imzalarını koyarak”, “okuma ve yazma bilmeyen sağır veya dilsizler” ise “işaretlerinden anlayan bir tercüman aracılığıyla ve işaretle” yemin edeceklerdir. Madde metninde “sağır veya dilsiz” ifadene yer verilmişse de düzenleme, “sağır ve dilsiz”lerin yemini için de geçerlidir.<sup>95</sup> Yine doğuştan sağır olanlar yanında sonradan işitme kaybı nedeniyle işitme yeteneğini önemli ölçüde kaybeden kişiler için de hükmün geçerli olduğunu belirtmek gerekir. Yemin ettirilecek tanığın işitme veya görme engelli olup olmadığını, tanığı dinleyecek olan merci serbest ispat usulüne göre karar verecektir.<sup>96</sup> Sadece görme engelli tanıkların yeminine ilişkin bir düzenleme yapılmadığı için bu kişiler diğer tanıklar gibi yemin edeceklerdir.

Okuma ve yazma bilen sağır - dilsizler tanık dinleyecek merci tarafından kendisine bildirilecek yemin metnini önce yazacak, arkasından da imzalayarak yemin edeceklerdir (md. 56/2). Bu nedenle sağır olan tanık okuma ve yazma biliyor ve konuşabiliyor olsa bile kendisine verilecek yemin metnini okuyarak yemin etmesi kabul edilmemiştir. Sadece işitme engeli bulunan ve okuma yazma bilen engellilerin yemin metnini okuyarak yemin etmesine izin verilmesi yerinde olurdu.

Okuma yazma bilmeyen sağır veya dilsizlerin işaretlerinden anlayan tercümanın görevlendirilmesinde ceza muhakemesinde tercüman

<sup>95</sup> ÖZTÜRK (Editör), s. 321; ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 189. CMK'da muhakemeye katılan sağır – dilsizlik ile ilgili düzenlemeler arasında uyumsuzluk söz konusudur. Örneğin, müdafî görevlendirme zorunluluğu için şüpheli veya sanığın “sağır ve dilsiz” olması şartı aranmışken (md. 150/2), mağdur için bir avukatın vekil olarak görevlendirilmesiyle ilgili olarak md. 235/2'de, mağdurun “sağır veya dilsiz” olması aranmıştır (md. 234/2). Mağdur suçtan zarar gören olduğu için davaya katıldığında “sağır ve dilsiz” ise kendisine bir avukatın vekil olarak görevlendirilmesi zorunluluğu kabul edilmiştir. Bu açıdan davaya katılmayan mağdurun sağır veya dilsiz olması vekil görevlendirme zorunluluğu söz konusu iken, davaya katılınca vekil görevlendirilmesi zorunluluğu için hem sağır hem de dilsiz olması şartı aranmaktadır. Yeni kabul edilen seri muhakeme usulünde şüphelinin “sağır ve dilsiz” olması halinde seri muhakeme usulü uygulanmayacaktır (md. 250/12). Yine aynı şekilde basit yargılama usulünde de sanığın “sağır ve dilsiz”, olması halinde hakkında basit yargılama usulü uygulanmayacaktır. Türkçe’de “ve” “veya” bağlaçları aynı anlama gelmeyip kanunların uygulanması açısından da önemli sonuçları bulunmaktadır. CMK'daki sağır – dilsizliğe ilişkin hükümlerin, doğuştan engelliler yanında sonradan oraya çıkan, sadece işitme veya sadece görme yeteneğini tamamen veya önemli oranda kaybetmiş olan engellileri de kapsayacak şekilde ve yeknesak olarak yeniden düzenlenmesi gerekir.

<sup>96</sup> Bkz. MEYER-GOSSNER, StPO § 66 Kn. 1.

görevlendirilmesine ilişkin CMK md. 202 ve ilgili yönetmelik hükümleri dikkate alınmalıdır.<sup>97</sup>

### 5. Yemin Vermek Yerine Önceki Yeminin Hatırlatılması

Yemin ile dinlenen tanığın aynı soruşturma veya kovuşturma evresinde tekrar dinlemesi gerektiğinde, tekrar yemin verilmesi zorunlu değildir; tanığa önceki yemini hatırlatılmakla yetinilebilir (md. 57). Bu yolla gereksiz yere yemin edilmesi ile zaman kaybı ve yeminin tanık üzerindeki ruhsal etkisinin azalması önlenmek istenmiştir.<sup>98</sup> Tanık, yeniden yemin ettirilmemekle birlikte beyanının doğruluğu daha önceki yemini ile teminat altına alınmaktadır. Tekrar yemin ettirmek yerine önceki yeminin tanığa hatırlatılması konusunda tanığı dinleyecek merciin takdir yetkisi bulunmakla birlikte, tanık, yemin altında dinlendiğinin bilincinde değilse, yeniden yemin verilmesi tercih edilmelidir. Yine ilk dinlemeden sonra aradan uzunca bir zamanın geçmesi gibi durumlarda tanığın yeniden yemin ettirilmesi yerinde olacaktır.<sup>99</sup>

Md. 57’de “yeniden yemin verilmeyip önceki yemini hatırlatılmakla yetinilebilir” denilmekle birlikte, burada bir hatırlatmadan daha ileri olarak, tanığın doğru söyleyeceğini önceki yeminine dayanarak temin etmesi söz konusudur. Nitekim kaynak Alman CMK’da önceki yemine dayanılarak yapılan beyanın doğruluğunun temin edilmesinden söz etmektedir (§ 67).<sup>100</sup> İlk yemine olduğu gibi önceki yeminin hatırlatılması da tanık dinlenmeden önce yapılmalıdır. Yeniden yemin yerine önceki yeminin hatırlatıldığının duruşma tutanağına geçirilmesi gerekir.

Md. 57 hükmünün uygulanabilmesi için yemin ile dinlenmenin aynı soruşturma veya aynı kovuşturma evresinde olması ve yemin ettiren

<sup>97</sup> CMK md. 202/3’e göre, “Birinci ve ikinci fıkra hükümleri, soruşturma evresinde dinlenen şüpheli, mağdur veya tanıklar hakkında da uygulanır. Bu evrede tercüman, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından atanır.” Bu düzenlemeye göre, suç mağduru tanık engelli ise hem soruşturma hem de kovuşturma evresi için tercüman görevlendirilecektir. Ancak madde metninden diğer engelli tanıklar için sadece soruşturma evresinde tercüman görevlendirileceği gibi bir anlam çıkmaktadır. Düzenleme bu nedenle isabetli değildir. Md. 56 hükmü uyarınca hem soruşturma hem de kovuşturma evresinde işaret dilinden anlayan tercüman görevlendirilmesi gerekir.

<sup>98</sup> Yeniden yemin verilmeyip önceki yeminin hatırlatılması madde gerekçesinde, yemin “bir tür sosyal tören olduğundan, aynı kişiye tekrar tekrar ettirilirse ruhsal etkisi kaybolabileceğinden bu madde kaleme alınmıştır” denilerek açıklanmıştır. Madde gerekçesi için bkz. ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 190.

<sup>99</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 67 Kn. 17.

<sup>100</sup> Bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt I, § 67 Kn. 20-22.

mercilerin de aynı olması gerekir.<sup>101</sup> Bu nedenle soruşturma evresinde yemin verilen tanığa, kovuşturma evresine geçildiğinde yeniden yemin verilmesi zorunludur.<sup>102</sup> Her ne kadar Kanunda, “aynı kovuşturma evresinde” tekrar dinlemeden bahsediliyorsa da, kovuşturma evresini kanun yolunu kapsayacak şekilde anlamamak gerekir. Bu nedenle ilk derece mahkemesindeki duruşmada dinlenen tanığın aynı davanın istinaf aşamasındaki duruşmasında tekrar dinlenmesi gerektiğinde tanığa yeniden yemin verilmesi gerekir. Ancak hükmün kanun yolunda bozulmasından sonra ilk derece mahkemesince yeniden yapılan duruşmada aynı tanıkların tekrar dinlenmesi halinde kovuşturma evresi değişmediği için eski yeminin hatırlatılması ile yetinilebilir.<sup>103</sup>

#### **IV. Tanıklıktan Çekinme Hakkına Sahip Olanlara Çekinme Sebebine İlişkin Olarak Yemin Verilmesi**

Ceza muhakemesinde tanıkların yemin etmesine ilişkin yukarıda açıklanan genel nitelikteki hükümler yanında tanıklıktan çekinme hakkına sahip olanların çekinme sebebinin varlığı ile ilgili yemin ettirilmesine ilişkin md. 49’da özel bir yemin şekline yer verilmiştir. Bu maddeye göre, tanığı dinleyecek olan mahkeme başkanı, hakim veya Cumhuriyet savcısı 45, 46 ve 48. maddelerde gösterilen hallerde tanıktan, çekinmesinin dayanağını oluşturan olguları bildirmesini ve bu hususta yemin etmesini isteyebilecektir.

Md. 49’daki bu düzenleme ile tanığın, çekinme sebebinin dayandığı olguları inandırıcı bir şekilde ortaya koyması istenerek, tanıklıktan çekinme hakkı ile kendisi ve yakınları aleyhindeki sorulara cevap vermeme hakkını kötüye kullanması önlenmek istenmektedir.<sup>104</sup> Ortaya konan olguların doğruluğunu teyid amacıyla da tanıktan yemin etmesi istenebilecektir.

Madde metninde, “tanıklıktan çekinme sebebinin dayanağını oluşturan olguların bildirilmesi”nden bahsediliyorsa da bu düzenlemeyi kaynak Alman CMK’da (§ 56) olduğu gibi olguların inandırıcı bir şekilde ortaya konması olarak anlamak gerekir.<sup>105</sup> Çekinme sebebinin inandırıcı bir şekilde ortaya konması, soruşturma ve davanın uzamasına neden olacak araştırma işlemlerine girişmeden hakimın çekinme talebi konusunda karar vermesini

---

<sup>101</sup> YENİSEY/NUHOĞLU, s. 524.

<sup>102</sup> CMK md. 57 gerekçesi.

<sup>103</sup> Bkz. FEYZİOĞLU, s. 135.

<sup>104</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 56 Kn. 1.

<sup>105</sup> Bu konuda bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 56 Kn. 5.

sağlayacaktır.<sup>106</sup> Tanık tarafından ileri sürülen çekinme sebebinin dayandığı olgulara inanıp inanmamak merciin takdirine bırakılmıştır. Ancak çekinme sebebi olan eş veya yakınlık durumu gibi hususları ortaya koyan olgular çoğunlukla soruşturma ve dava dosyasında bulunacağı için merciin bu konuda tanıktan açıklama yapmasını ve yemin etmesini istemesine de gerek olmayacaktır. Mahkeme başkanı veya hakim, tanığın bildirdiği çekinme sebebine ilişkin olguların doğruluğundan şüphe ederse, sebebin doğruluğu konusunda tanığa yemin verebilecektir.<sup>107</sup>

Nasıl yapılacağı ve kaçınma halinde ne gibi sonuçları olacağı md. 49'da düzenlenmemiş olan bu yemin türü, md. 54'deki genel yeminden farklıdır. Aralarındaki nitelik farkı nedeniyle yemine ilişkin genel hükümlerin md. 49'daki bu özel yemin türü için doğrudan değil, kıyasen uygulanması gerekir. Bu nedenle yemine ilişkin genel hükümlerin md. 49'daki yemin için ne şekilde uygulanacağını her somut olayda ayrıca değerlendirilmesi gerekir.<sup>108</sup> Md. 49'daki yeminin yapılış şekli md. 55 ve 56'ya göre gerçekleştirilmeli, ancak tanıklıktan çekinme sebebi de dikkate alınmalıdır.<sup>109</sup> Örneğin, tanıklıktan çekinme sebebi olarak nişanlılık ileri sürülmüşse, yeminin yapılış şeklinde çekinme nedeninin dayandığı nişanlılık olgusuna da yer verilmelidir.<sup>110</sup>

Doktrinde, avukatların mutlak anlamda sır saklama yükümlülüğü olduğu için md. 49 hükmünün avukatlar ve yardımcıları bakımından uygulanamayacağı ileri sürülerek madde metindeki düzenleme eleştirilmektedir.<sup>111</sup> Ancak madde

<sup>106</sup> IGNOR/BERTHEAU in: Löwe/Rosenberg, StPO § 48-93, StPO § 56 Kn. 1.

<sup>107</sup> IGNOR/BERTHEAU in: Löwe/Rosenberg, StPO § 56 Kn. 2-3.

<sup>108</sup> Bu konuda bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 56 Kn. 1, 14. Ayrıca bkz. MEYER-GOSSNER, StPO § 56 Kn. 3.

<sup>109</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 56 Kn. 1, 15; ÖZTÜRK (Editör), s. 314

<sup>110</sup> Çekinme sebebi olarak nişanlılık ileri sürülmesi halinde tanık, "sanık ile nişanlı olduğuma namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim" şeklinde yemin etmelidir. Alman CMK'ya göre bu halde yemin, "Her şeye gücü yeten ve ilmi her şeyi kuşatan yüce Tanrının huzurunda, Siz ve sanık karşılıklı olarak birbirinize ciddi bir şekilde evlenme vaadinde bulunduğunuz hususunda yemin ediyorsunuz." şeklinde yaptırılmalıdır: bkz. IGNOR/BERTHEAU in: Löwe/Rosenberg, StPO § 56 Kn. 8.

<sup>111</sup> ÖZTÜRK (Editör), s. 314. Yazarlara göre, yalnız avukatların değil, şüpheli veya sanığın eşinin, kan hısımlığından üstsoy veya altsoyunun, hatta belli dereceye kadar kayın hısımlarının da yemine mecbur bırakılmamalıdır. Kanaatimizce eş durumu ve yakın hısımlılığa ilişkin bilgilerin soruşturma veya dava dosyasında bulunmadığı ve temin edilmesinin de zor veya gecikmeye neden olacağı (örneğin sanık ve yakını olan tanığın yabancı olması ve nüfus kayıtlarının temin edilememiş olması gibi) hallerde bu konuda tanığa yemin verilmesi bir çözüm olabilecektir.

metninden avukatlar, stajyerleri ve yardımcılara yemin verilemeyeceğine ilişkin bir sonuca ulaşmak mümkün olmadığı gibi, yemin verilmemesi yönünde bir istisnanın kabul edilmesi de gerekli değildir. Çünkü kaynak Alman CMK § 56'da da sır saklama yükümlülüğü olan avukat açısından herhangi bir istisna getirilmemiştir. Tanıklıktan çekinme hakkı olan avukatlar, avukat stajyerleri ve yardımcılarında md. 49 uyarınca bildirmesi istenebilecek husus, çekinmenin sebebini oluşturan bilgileri, “bu sıfatları dolayısıyla veya yükledikleri yargı görevi sebebiyle” öğrendiğine ve bilgileri başka bir şekilde edinmediğine ilişkin olguları bildirilmesidir.<sup>112</sup> Ancak meslek sırrı nedeniyle öğrenilen bilgiler konusunda tanıklıktan çekinmedeki olgu kavramını, tanığın olayı hangi koşullar altında öğrendiği şeklinde anlamak gerekir. Aksi takdirde tanığın, hangi olguları hangi durumlar altında öğrendiğini merci önünde açıklamakla yükümlü olması anlamına gelir ki, bu durum tanığın tanıklıktan çekinme hakkını fantezi haline getirir. Bu nedenle tanığı dinleyen merciin çoğunlukla tanığın yemin güvencesini yeterli görmesi gerekecektir.<sup>113</sup>

Kanunda, “gerekli görüldüğünde” ibaresi, çekinme sebebini dayandığı olguların bildirilmesi ve bu konuda yemin verilmesinde tanığı dinleyecek merciin takdir yetkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle muhakemeye katılan diğer kişilerin bu yöndeki talepleri, tanığı dinleyecek merci için bağlayıcı değildir. Çekinme sebebini bildirilmesi ve yemin verilmesi konusunda duruşma sırasında mahkeme başkanı (md. 49), başkanın kararına itiraz edilmesi halinde ise mahkeme (md. 192) karar verecektir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının yemin verme kararına karşı bir başvuru yolu öngörülmemiştir.

Çekinme sebebi konusunda tanığın yemin etmesi hem soruşturma hem de kovuşturma evresinde istenebilir. Ancak md. 50/1 uyarınca dinleme sırasında onbeş yaşını doldurmamış olanlar ile ayırt etme gücüne sahip olmadığı için yeminsiz dinlenmesi gereken kişilere md. 49 uyarınca da yemin verilmemesi gerekir.<sup>114</sup>

---

<sup>112</sup> MEYER-GOSSNER, StPO § 56 Kn. 2; SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 56 Kn. 9; IGNOR/BERTHEAU in: Löwe/Rosenberg, StPO § 56 Kn. 4.

<sup>113</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 56 Kn. 9.

<sup>114</sup> IGNOR/BERTHEAU in: Löwe/Rosenberg, StPO § 56 Kn. 9.

## V. Yasal Bir Sebep Olmaksızın Yeminden Çekinmenin Yaptırımı ve Sonuçları

### 1. Kanunda Düzenleniş Şekli, Kapsamı ve Amacı

Haklı bir neden olmaksızın tanıklıktan veya yeminden kaçınmaya ceza muhakemesinde iki sonuç bağlanmıştır: Md. 60'a göre, yasal bir neden olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilecektir. Ayrıca tanıklığa ve yemine zorlamak için tanık hakkında üç aya kadar disiplin hapsine karar verilebilecektir. Madde metninde açıkça belirtildiği üzere çekinmeden doğan giderlere hükmedilmesi zorunlu iken, disiplin hapsi konusunda merciin takdir yetkisi bulunmaktadır.

CMUK md. 63'te "Kanuni bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık bundan doğan masraflara ve 46 ncı madde gereğince para cezasına mahkum olur." denilerek, masraflar ve disiplin hapsi yanında tanık hakkında disiplin para cezası niteliğinde bir yaptırım da uygulanmaktaydı.<sup>115</sup>

Kaynak Alman CMK'da ise, tanıklıktan veya yeminden sebepsiz çekinen tanığa, çekinmenin sebep olduğu masraflar yüklenmekte, çekinmeden dolayı "disiplin para cezası" verilmekte ve bu cezanın tahsil edilememesi hali için de bir çeşit "disiplin hapsine" hükmedilmesi kabul edilmektedir (§ 70/1). Söz konusu disiplin para cezası ve disiplin hapsi yükümlülüğe aykırı davranışın cezalandırılması ve bu anlamda bir cezai yaptırım niteliği taşımaktadır.<sup>116</sup> Bu yaptırımlar yanında ayrıca tanıklığa ve yemine zorlamak için zorlayıcı nitelikte bir hapis tedbiri de kabul edilmiştir (§ 70/2).

CMK, tanıklık görevinin ülkemizde zahmetli bir iş olduğunu da dikkate alarak, tanıklıktan veya yeminden çekinmenin yaptırımı olarak çekinmenin sebep olduğu masraflara hükmedilmesini yeterli bulmuş, çekinme nedeniyle ayrıca cezalandırma niteliğinde bir para cezası ve bunun tahsil edilememesi

<sup>115</sup> Bu konuda bkz. FEYZİOĞLU, s. 149 vd.

<sup>116</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn.2.

hali için de hapsi gerekli görmemiştir.<sup>117</sup> Tanıkların yeterince korunamadığı,<sup>118</sup> tanıklık yapmak için kaybedilen zaman ile orantılı bir tazminat verilmediği<sup>119</sup> ve yapmak zorunda kaldıkları giderleri gerekli şekilde karşılanmadığı ülkemiz adli sisteminde tanığın çekinmesi nedeniyle bir de para cezasına hükmedilmesi yerinde olmazdı.

Yeminden çekinen tanığın çoğunlukla tanıklıktan da çekinmesi söz konusu olacaktır. Tanığın, sorulan bir soruya kendisini veya md. 45'te gösterilen yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabileceğini ileri sürerek cevap vermekten kaçınması, bu kaçınmasının merci tarafından yerinde bulunmamasına rağmen cevap vermemekte ısrar etmesi halinde olduğu gibi, yemin etmekle birlikte tanıklıktan çekinme söz konusu olabilir. CMK md. 60'ta yasal bir neden olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinme halinde giderlere hükmetme ve disiplin hapsine karar verme birlikte düzenlenmiştir. Ancak bu çalışmanın kapsamı dahilinde konu özellikle yeminden kaçınmanın sonuçları açısından ele alınacaktır.

Öngörülen disiplin hapsinin amacı, tanığın gerçeğe uygun şekilde tanıklık yapmasını sağlamak değil, tanığın beyanda bulunmasını ve yemin etmesini sağlamaktır. Ancak tanığın bazı soruları cevapsız bırakması veya kasten hatırlamadığını söylemesi halinde de tanıklıktan çekinme söz konusu olacaktır.<sup>120</sup>

---

<sup>117</sup> Tanıklıktan ve yeminden çekinme halinde başvurulacak tedbirler ve usulü HMK'da, CMK'ya benzer şekilde düzenlenmekle birlikte, disiplin para cezası yönünden farklılık söz konusudur. HMK md. 253'e göre, "Tanık, kanuni bir sebep göstermeden tanıklıktan çekinir, yemin etmez veya göstermiş olduğu sebep mahkemece kabul edilmemesine rağmen tanıklık yapmaktan çekinirse beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına ve bu yüzden doğan giderleri ödemesine hükmedilerek, yeniden dinlenilmek üzere yargılama başka güne bırakılır "(fık. 1). "Tanık kendisine sorulan sorulara cevap vermez veya yemin etmemekte direnirse o mahkemece iki haftayı geçmemek üzere disiplin hapsine mahkûm edilir." Bu düzenleme ile CMUK md. 63'te olduğu gibi tanık hakkında giderler yanında disiplin para cezasına da hükmedilmesi kabul edilmiştir.

<sup>118</sup> Tanıkların korunması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Turhan, Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması, 2009.

<sup>119</sup> ÖZTÜRK (Editör), s. 322. Adalet Bakanlığı 2020 Yılı Tanıklık Ücret Tarifesi md. 4'e göre, "Tanığa, tanıklık nedeniyle kaybettiği zamanla orantılı olarak günlük 25,00 ilâ 50,00 Türk Lirasına kadar ücret ödenir."

<sup>120</sup> MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 5.

## 2. Koşulları

### a) Yeminden Çekinilmiş Olması

Md. 60 uyarınca masraflara hükmedilebilmesi ve yemine zorlamak amacıyla disiplin hapsine karar verilebilmesi için tanığın yemin etmekle yükümlü olmasına rağmen yeminden çekinmiş olması gerekir. Tanığın herhangi bir neden göstermeksizin, hukuken yapması gereken yemini yapmaması halinde de çekinmenin haklı bir nedeni bulunmadığı için bu tedbirlere hükmedilmesi söz konusu olacaktır.<sup>121</sup> Tanığa yemin verilip verilmeyeceğine yukarıda açıklanan yeminle ilgili hükümler uyarınca merci tarafından karar verilecektir. Önceki yeminin hatırlatılması (md. 57) da yemin kapsamındadır.

### b) Çekinmenin Yasal Bir Sebebe Dayanmaması

Giderlere hükmedilebilmesi ve disiplin hapsine karar verilebilmesi için tanığın, “yasal bir sebep olmaksızın” yeminden çekinmiş olması gerekmektedir. Tanığın yeminsiz dinleneceği (md. 50) veya yeminden çekinebileceği (md. 51) yasal nedenler yukarıda incelendiği için üzerinde tekrar durulmayacaktır. Ancak CMK’da belirtilen yeminsiz dinleme ve yeminden çekinme hakkı dışında başka nedenlerin yeminden çekinmek için “yasal nedenler” kapsamında görülüp görülmeyeceği üzerinde kısaca durmak gerekir.

Alman doktrininde, çok sınırlı istisnai bazı hallerde tanığın kişisel veya mesleki özel hayatının korunması ya da başka türlü önlenmesi mümkün olmayan hayata veya vücut bütünlüğüne yönelik tehlikeden tanığın korunması amacıyla doğrudan Alman Anayasasına dayanılarak tanıklığın ve dolayısıyla yemin yükümlülüğünün sınırlandırılmasının kabul edilebileceği belirtilmektedir. Böyle durumlarda tanıklık ve yeminden kaçınmanın da yasal neden olarak kabul edilebileceği ifade edilmektedir. Yine dinleme sırasında ses ve görüntü kaydı yapılması veya duruşma sırasındaki ses ve görüntü kaydının hukuka aykırı bir şekilde gerçekleştirilmesi örneğinde olduğu gibi, tanık dinlemenin kanunda öngörülen koşullara aykırı bir şekilde yapılması halinde de tanığın çekinmesinin yasal neden olmaksızın çekinme sayılmayacağı kabul edilmektedir.<sup>122</sup>

Çekinmenin yasal bir nedene dayanmaması için çekinmenin kusurlu olması gerekir. Bu nedenle ceza sorumluluğu olmayan çocuk (TCK md. 31/1)

<sup>121</sup> FEYZİOĞLU, s. 154.

<sup>122</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn.13; MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 6.

tanıklar ile akıl hastalığı nedeniyle kusur yeteneği olmayan (md. 32/1) tanıklar hakkında çekinme nedeniyle giderlere ve disiplin hapsine karar verilmemesi gerekir.<sup>123</sup>

Tanıkların kendileri veya yakınlarına yönelik bir tehlike halinde gerekli tedbirlerin alınması Tanık Koruma Kanunda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu tedbirler alınmadığı için beyanda bulunmayan veya yemin etmeyen tanığın çekinmesi yasal bir sebebe dayanan çekinme olarak kabul edilebilir. Çünkü tanıklık yapmak ve yemin etmek yasal bir görev olmakla birlikte, bu görevi nedeniyle tehlikeye maruz kalan veya kalabilecek olan kişiler için gerekli tedbirleri almak da Devletin görevidir. Bu nedenle tanık veya yakınlarına yönelik ölüm tehdidi veya vücut bütünlüğüne yönelik tehlikeler çekinme nedeni olarak kabul edilebilir.<sup>124</sup>

Tanığın, yeminden çekinmek için göstermiş olduğu neden mahkemece kabul edilmemesine rağmen yemin etmekten çekinmesi halinde de yasal bir neden olmadan yeminden çekinme söz konusu olacaktır.<sup>125</sup>

### 3. Yeminden Çekinmeden Doğan Giderlere Hükmedilmesi

Yasal bir neden olmaksızın yeminden çeken tanık hakkında çekinmesinin neden olduğu giderlere hükmedilecektir. Madde metnindeki “bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber” (md. 60/1) ifadesi, giderlere hükmedilmesinin zorunlu olduğunu göstermektedir.<sup>126</sup> Doktrinde, mahkum olması halinde yargılama giderleri kendisine yükleneceği için sanığın, çeken tanık hakkında giderlere hükmedilmesini mahkemeden talep etme hakkı olduğu belirtilmektedir.<sup>127</sup>

Giderlerin tanığın çekinmesinden dolayı meydana gelmiş olması, diğer bir ifade ile çekinme ile giderlerin meydana gelmesi arasında nedensellik bağının bulunması gerekir.<sup>128</sup> Yasal bir neden olmaksızın çekinme nedeniyle meydana gelebilecek masrafların neler olabileceği kanunda gösterilmemiştir.

---

<sup>123</sup> Bkz. KK-StPO/SLWIK, StPO § 70 Kn. 4; MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 3.

<sup>124</sup> Bkz. TURHAN, Tanıkların Korunması, s. 180 vd.; ŞAHİN, Ceza Muhakemesinde İspat, s. 135; MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 6.

<sup>125</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn.13.

<sup>126</sup> Giderlere mahkum etme zorunluluğu CMUK md. 63/1’de de kabul edilmişti. Bu konuda bkz. FEYZİOĞLU, s. 149.

<sup>127</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 18.

<sup>128</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 19; FEYZİOĞLU, s. 149.

Çekinen tanığa yüklenecek olan masrafların kapsamını çekinme nedeniyle ortaya çıkan yargılama giderleri yanında sanığın yapmış olduğu giderler, yani mahkumiyeti halinde sanık, sanığın beraati halinde Devlet hazinesinden karşılanması gereken giderler oluşturur.<sup>129</sup> Yasal bir neden olmaksızın çekinme nedeniyle duruşmaya ara verilmek zorunda kalınması durumunda ortaya çıkan masraflar, yüklenecek masraflara örnek olarak gösterilebilir.

Çekinmenin neden olduğu giderler tanığa yükleneceği için yargılama giderleri kapsamında sanığa yüklenemez.<sup>130</sup>

#### 4. Yemine Zorlamak İçin Disiplin Hapsi Verilmesi

Yasal bir neden olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, tanıklığa veya yemine zorlamak için dava hakkında hüküm verilinceye kadar, ancak üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsine hükmedilebilecektir (md. 60/1). Ceza muhakemesi anlamında disiplin hapsi CMK md. 2/1-k'da, "Kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenek yaptırımlara çevrilemeyen, önödeme uygulanamayan, tekerrüre esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adlî sicil kayıtlarına geçirilmeyen" hapis olarak tanımlanmıştır.

Md. 60'te öngörülen disiplin hapsinin amacı tanığı, tanıklığa ve yemine zorlamak olduğu için<sup>131</sup> CMUK md. 63/1 cümle 1'de ve kaynak Alman CMK § 70/1 öngörülen tanıklık veya yemin yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısıyla uygulanan ve cezai nitelik taşıyan para cezasından farklıdır. Doktrinde bazı yazarlar tanığın, sırf yemin etmediği için hakkında hapis cezası uygulandığını ve bunun doğru ve haklı olmadığını ileri sürmektedir.<sup>132</sup> Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü md. 60'da öngörülen disiplin hapsinin amacı tanığa yemin etmediği için uygulanan bir hapis cezası olmayıp, kanunda öngörülen yemin yükümlülüğünün yerine getirilmesini sağlamaya, onu tanıklığa ve yemine zorlamaya yönelik bir tedbir olup, kanundan doğan bu yükümlülük tanık tarafından yerine getirdiği anda da sona erdirilmektedir.<sup>133</sup>

<sup>129</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 20.

<sup>130</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 20.

<sup>131</sup> CENTEL/ZAFER, s. 273. Alman hukukunda bu tedbir, zorlama hapsi "Erzwingungshaft" (SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 23) veya "Beugehaft" (MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 12) olarak ifade edilmektedir.

<sup>132</sup> ÜNVER/HAKERİ, s. 269-270.

<sup>133</sup> Aynı yönde bkz. ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 633; FEYZİOĞLU, s. 150.

Md. 60/1’de bu husus, “yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar” denilerek, açıkça ifade edilmiştir. Yemin yükümlülüğü kaldırılmadığı sürece de böyle bir tedbir gereklidir. Sadece yeminden kaçınmanın sebep olduğu giderlere hükmedilmesi yemin yükümlülüğünün gerçekleştirilmesi için yeterli değildir. Kaynak Alman CMK’da da tanıklığa zorlamak için disiplin hapsi öngörülmüştür. Yukarıda belirtildiği üzere Alman hukukunda tanık hakkında ayrıca yeminden kaçındığı için zorunlu olarak para cezası da uygulanmaktadır.

Madde metninde “disiplin hapsi verilebilir” denilerek, bu konuda mercie takdir yetkisi verilmiştir. Mahkeme bu tedbire, kural olarak önemli olaylarda başvurulmalı ve kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucu doğurduğu için tedbire başvurulmasında anayasa gereği oranlılık ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.<sup>134</sup> Bu nedenle tanıklık veya yeminden kaçındığı için hakkında giderlere hükmedilmesi tanık üzerinde tanıklık veya yemin etme yönünde bir davranış değişikliğine sebep olmamışsa disiplin hapsine başvurulmalıdır.<sup>135</sup>

Md. 60’da zorlama hapsi niteliğinde bir disiplin hapsi öngörüldüğü için, hapis süresinin bir alt sınırı bulunmamaktadır; tanık, yükümlülüğüne uygun davranacağını beyan ettiği anda tedbire son verilecektir.<sup>136</sup> Ancak kanunda disiplin hapsinin üst sınırına sınırlama getirilerek, hapsin tanıklık yapılacak dava hakkında hüküm verilinceye kadar devam edebilmesi ve herhalde bu sürenin üç ayı geçmemesi kabul edilmiştir (md. 60/1). CMUK md. 63/1’de ise tanığın, cürümlerde 6 aya kadar, kabahatlerde ise 6 haftaya kadar hapsedilebilmesi kabul edilmişti.<sup>137</sup> Tanıklıktan çekinen kişiye uygulanan para cezasının CMK’ya alınmamasında olduğu gibi tanıklığa zorlamak için başvurulacak disiplin hapsi süresinin üç aya indirilmesi de yerinde bir düzenlemedir.

Disiplin hapsi, tanığın beyanda bulunması veya yemin etmesi, hakim tarafından belirlenen sürenin geçmesi, kanunda öngörülen üç aylık sürenin bitmesi veya yargılaması yapılan dava hakkında hüküm verilmesi ile sona erdirilmelidir. Bunlardan birisinin gerçekleşmesi ile tanık hakkındaki disiplin

---

<sup>134</sup> KK-StPO/SLWIK, StPO § 70 Kn. 5; MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 13; SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 23-24.

<sup>135</sup> Bkz. SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 24.

<sup>136</sup> ŞAHİN/GÖKTÜRK, II, s. 41; FEYZİOĞLU, s. 150.

<sup>137</sup> Kaynak Alman CMK’da (§ 70/2) disiplin hapsinin üst sınırı altı ay olarak kabul edilmiştir.

hapsi sona erdirilecek; ancak hiçbir şekilde üç aylık süreyi aşamayacaktır. Doktrinde yerinde olarak, tanığın tanıklığına artık gerek kalmaması, tanığın tanıklık statüsünü kaybetmesi veya beyanda bulunma ya da yemin etme yeteneğini kaybetmiş olması gibi yeminin amacına ulaşamayacak olduğu durumlarda da disiplin hapsinin sona erdirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Disiplin hapsi sürecinde tanığın tanıklıktan veya sorulara cevap vermekten çekinme hakkını kazanmış olması veya daha önceki aksi yöndeki kabule rağmen tanığın çekinme hakkının bulunduğu tespit edilmiş olması halinde de disiplin hapsi kararı kaldırılmalıdır.<sup>138</sup> Tanığın aynı davada sonradan sanık sıfatını alması halinde tanıklık sıfatı sona ereceği ve sanık olarak susma hakkına sahip olacağı için bu durumda da disiplin hapsi uygulamasına son verilmelidir.<sup>139</sup>

### 5. Disiplin Hapsi Tedbirinin Tekrarlanması Yasağı

Tanıklıktan veya yeminden kaçınan tanığı, tanıklığa veya yemine zorlamak amacıyla disiplin hapsi uygulandıktan sonra tekrar uygulanıp uygulanamayacağı konusu md. 60/3'te, "Davanın görüldüğü sırada bu tedbirler alındıktan ve yukarıdaki süreler suçun türüne göre tümüyle uygulandıktan sonra o dava veya aynı işe ilişkin diğer davada tekrar edilmez." denilerek, oldukça karmaşık bir şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, "Süreler(in) suçun türüne göre tümüyle uygulan"mış olması ve "o dava veya aynı işe ilişkin diğer dava" ile ne kastedildiği açık değildir. Bu nedenle madde metninin anlaşılması için kaynak Alman CMK'daki düzenleme ve doktrindeki görüşlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, madde metninde "tedbirlerden" bahsediliyorsa da burada söz konusu olan sadece disiplin hapsi tedbiridir. Çekinmeden doğan giderlere tekrardan hükmedilmesi md. 60/3 kapsamında değildir.<sup>140</sup>

Sürenin tümüyle uygulanıp uygulanmadığı disiplin hapsi için öngörülen üç aylık süreye göre belirlenecektir. Buna göre, tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında toplamda üç aylık üst sınıra ulaşılmaya kadar birden fazla disiplin hapsine hükmedilebilecektir. Bu açıdan çekinmenin, savcı veya hakim önünde olması önemli değildir.<sup>141</sup>

<sup>138</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 29.

<sup>139</sup> FEYZİOĞLU, s. 151.

<sup>140</sup> MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 4; KK-StPO/SLWIK, StPO § 70 Kn. 12.

<sup>141</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 29; MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 16.

Madde metninde geçen, “yukarıdaki süreler suçun türüne göre tümüyle uygulandıktan sonra” ibaresindeki “yukarıdaki süreler” ibaresi isabetli olmadığı gibi “suçun türü” de bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü bütün suçlar için tek bir süre öngörülmüş ve suç türüne göre farklı disiplin hapsi süreleri kabul edilmemiştir.<sup>142</sup> Bu hata muhtemelen CMUK Tasarısında (md. 62)<sup>143</sup> cürümlere ve kabahatlere göre iki farklı disiplin hapsi süresinin öngörülmüş olması, kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması üzerine CMK md. 60’da kabahatlere ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiş, ancak bu hususun CMK md. 60/3’te gözden kaçırılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Doktrinde belirtildiği üzere doğru ifade, “yukarıdaki süre” şeklinde olmasıdır.<sup>144</sup>

Disiplin hapsi tedbirinin tekrarı yasağı aynı dava ile ilgili kesin hükme kadar bütün mercileri ve aynı fiilin konusunu teşkil eden başka bir davayı kapsar. Bu nedenle aynı fiilden dolayı başka bir sanığa karşı yürütülen ceza muhakemesinde de tekrarlama yasağı söz konusu olur.<sup>145</sup> Disiplin hapsine ilişkin 3 aylık süre ilk derece yargılamasında tüketilmemişse, bir üst derece

<sup>142</sup> ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 208.

<sup>143</sup> Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı metni için bkz. ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 1087 vd. Tasarı md. 62: “Tanıklıktan ve yeminden nedensiz çekimne

Madde 62- Yasal bir neden olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere ve 46 ncı madde gereğince para cezasına hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilineceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir; kabahatlere ilişkin davalarda süre bir ayı geçemez.

Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile hazırlık soruşturmasında sulh ceza hâkimi yetkilidir.

Davanın görüldüğü sırada bu tedbirler alındıktan ve yukarıdaki süreler suçun türüne göre tümüyle uygulandıktan sonra o dava veya aynı işe ilişkin diğer davada tekrar edilmez.

Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir.”

<sup>144</sup> ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 208. CMK’da kabahatlere ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiş ancak Kabahatler Kanunu tanıklık konusunda CMK’ya atıfta bulunmuştur. Kabahatler Kanunu md. 28 fık. 5 hükmü uyarınca, “Ceza Muhakemesi Kanununun tanıklığa, bilirkişi incelemesine ve keşfe ilişkin hükümleri, bu başvuru ile ilgili olarak da uygulanır.” Bunun sonucu olarak kabahat nedeniyle uygulanan idari yaptırım kararına karşı yapılan başvurunun veya itirazın merci tarafından incelenmesi (md. 27, 28) sırasında dinlenmesi gereken tanık, tanıklıktan veya yeminden çekindiği takdirde üç aya kadar disiplin hapsine hükmedilebilecektir. Ancak yukarıda belirtildiği üzere özgürlük kısıtlamasında Anayasa (md. 13) gereği ölçülülük ilkesi dikkate alınması gerektiği için kabahat nedeniyle tanıklıktan veya yeminden çekinen kişi hakkında üç aya kadar disiplin hapsi uygulanabilmesi ölçülü değildir. Nitekim kabahatlerin TCK’dan çıkarılmadan önceki halini esas alan CMUK Tasarısı md. 62/1’de kabahatlere ilişkin davalarda disiplin hapsi süresini bir ay ile sınırlamıştı.

<sup>145</sup> KK-StPO/SLAWIK, StPO § 70 Kn. 14; MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 16.

merciinde tekrar hükmedilmesine engel yoktur.<sup>146</sup>

Sonuç olarak md. 60/3'te düzenlenmek isten husus, tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında aynı soruşturma ve kovuşturmada veya konusu aynı suçu oluşturan olan başka bir davada aynı tanık hakkında toplamda en fazla üç ay süre ile disiplin hapsine hükmedilebilmesidir. Söz konusu 3. fıkra hükmü, bu hususu belirtecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

## 6. Giderlere Hükmedecek ve Disiplin Hapsine Karar Verecek Mercii ve Usulü

Tanıklıktan veya yeminden kaçınan tanık hakkında giderlere hükmedilmesine ve disiplin hapsine mahkeme tarafından karar verilecektir. Ancak md. 60/2'de, "Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi yetkilidir." denilerek, söz konusu tedbiri almaya sadece naip hakim, istinabe olunan mahkeme ve soruşturma evresinde sulh ceza hakimi yetkiliymiş gibi bir düzenleme yapılmıştır. Halbuki bu yetki öncelikle duruşmada tanığı dinleyecek olan mahkemeye aittir. Aslında 2. fıkra ile kastedilen, duruşmada tanığı dinleyecek olan mahkeme yanında sayılan bu mercilerin de yetkili olduğudur.<sup>147</sup>

CMK'nın Üçüncü Kısım Birinci Bölüm altındaki tanıklığa ilişkin hükümler tanıkların mahkeme tarafından dinlenmesi esas alınarak düzenlenmiş, istinabe veya naip hakim tarafından tanık dinleme ile soruşturma evresinde tanık dinlemeye ilişkin ise ilgili maddelerde ayrıca bu hususları belirten düzenlemelere yer verilmiştir. Tanığın tanıklıktan veya yeminden yasal bir sebep olmaksızın çekinmesi halinde giderlere hükmetme ve disiplin hapsine karar verme konusunda esas yetki mahkemeye ait olduğu için md. 60/1'de bu hususa ilişkin özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Md. 60/2'de bu tedbirlere mahkeme yanında sayılan mercilerin de karar verme yetkisi olduğu düzenlemek istenmiştir. Bu nedenle md. 60 fık.2'nin, "Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi *de* yetkilidir." şeklinde olması gerekirdi.<sup>148</sup>

<sup>146</sup> KK-StPO/ SLAWIK, StPO § 70 Kn. 14.

<sup>147</sup> ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 208.

<sup>148</sup> Nitekim CMUK md. 63/4'te, "Bu tedbirleri almaya istinabe olunan hakim ve naip ile hazırlık tahkikatı sırasında sulh hakimleri *dahi* yetkilidir." denilerek bu husus belirtilmiştir. Kaynak Alman CMK § 70/III düzenlemesi de aynı yöndedir.

Naip hakim veya istinabe olunan hakim de çekinen tanık hakkında re'sen disiplin hapsine karar verebilir. Ancak bu karar geçici nitelikte olup, disiplin hapsi süresi esas mahkemesinin talebi doğrultusunda belirlenmelidir.<sup>149</sup>

Md. 60/2'de, "Bu tedbirleri almaya .... soruşturma evresinde sulh ceza hakimi yetkilidir." denilerek, dolaylı olarak bu konuda Cumhuriyet savcısının yetkili olmadığı ifade edilmiştir. Kişi özgürlüğünün kısıtlanması sonucu doğurduğu için Cumhuriyet savcısına Anayasa gereği disiplin hapsine karar verme yetkisi verilmemiş olması yerindedir.<sup>150</sup> Nitekim kaynak Alman CMK'da (§ 161a/2) da soruşturma evresinde tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında disiplin hapsine hükmetme yetkisi savcıya değil hakime verilmiştir.

Haklı bir neden olmaksızın savcılıktaki dinleme sırasında çekinen tanık hakkında disiplin hapsine hükmedilmesi için Cumhuriyet savcısı sulh ceza hakiminden talepte bulunmalıdır.

Madde metnindeki "Bu tedbirleri almaya ... " ifadesi karşısında, haklı bir neden olmaksızın çekinen tanık hakkında çekinmenin neden olduğu masraflara hükmetme konusunda da Cumhuriyet savcısına yetki verilmediği anlaşılmaktadır.<sup>151</sup> Ancak Cumhuriyet savcısına bu konuda yetki verilmemesinin haklı bir nedeni bulunmamaktadır. Şahin'in yerinde olarak ifade ettiği gibi, md. 60/2 düzenlemesi, md. 54/2 uyarınca tanığa yemin vermek zorunda olan Cumhuriyet savcısını yeminden kaçınan tanık karşısında çaresiz bırakmaktadır.<sup>152</sup> Disiplin hapsi yetkisinin Anayasa gereği Cumhuriyet savcısına verilmemesi yerinde olmakla birlikte, çekinen tanığa çekinmenin neden olduğu masraflara hükmetme konusunda savcıya yetki verilmemesinin haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. Nitekim kaynak Alman CMK'da (§ 161a/2) haklı bir neden olmaksızın çekinen tanık hakkındaki giderlere savcı tarafından hükmedileceği açıkça belirtilmiştir. Kanaatimizce md. 60/2'deki naib hakim ve istinabe olunan mahkeme konusundaki düzenlemedeki eksiklik gibi, giderlere hükmetme konusunda Cumhuriyet savcısına yer verilmemiş olması da bilinçli bir tercih olmayıp bir unutkanlığın sonucudur.

---

<sup>149</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 32.

<sup>150</sup> Doktrinde ŞAHİN (Gazi Şerhi, s. 208), Cumhuriyet savcısına tedbirlere hükmetme yetkisi verilmemesini eleştirmektedir.

<sup>151</sup> CENTEL/ZAFER, s. 273.

<sup>152</sup> ŞAHİN, Gazi Şerhi, s. 208.

Yasal bir neden olmaksızın çekinen tanık hakkında söz konusu kararlar verilmeden önce çekinmesinin haklı bir nedene dayanmadığı belirtilerek, çekinmesinin sonuçları hakkında kapsamlı ve anlayacağı bir şekilde tanığın bilgilendirilmesi ve bu konuda açıklamada bulunmasına imkan tanınması gerekir.<sup>153</sup>

## 7. Disiplin Hapsine Karşı İtiraz Hakkı

Çekinme nedeniyle hükmedilen disiplin hapsi kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurulabileceği md. 60/4'te açıkça belirtilmiştir. Md. 267/1'deki, "Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir." hükmü uyarınca disiplin hapsine mahkeme tarafından hükmedilmesi halinde itiraz edilebilecektir.

Kanunda, "Disiplin hapsi kararına karşı itiraz edilebilir." denmekle birlikte, kimlerin itiraz edebileceği belirtilmemiştir. Maddenin ifade ve düzenleniş şekli itibarıyla hakkında disiplin hapsine karar verilen tanığın itiraz hakkının kastedildiği söylenebilir. Çünkü disiplin hapsi ile özgürlüğü kısıtlanan ve itiraz yoluna başvurmada haklı bir menfaati bulunan kişi, tanıktır. Ancak kanun yoluna başvuru hakkına sahip olanlar md. 260'da Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve katılan olarak gösterilmiş, tanıktan bahsedilmemiştir. Md. 60'da sadece disiplin hapsi ile ilgili karara karşı itiraz hakkı verilmiş, tanıklıktan ve yeminden çekinen tanık hakkında verilen giderlere hükmetme kararına (md. 60/1) karşı tanığa itiraz hakkı verilmemiştir. Yine usulüne göre çağrılıp da mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık hakkında md. 44 uyarınca verilen zorla getirme ve gelmemesinin sebep olduğu giderlere hükmedilmesi kararına karşı da tanığa itiraz hakkı verilmemiştir. Tanıklara kendileri ile ilgili kararlara karşı itiraz hakkı veren CMUK md. 297/2 hükmü CMK md. 267'ye alınmamış ve bu konuda madde gerekçesinde bir açıklamaya da yer verilmemiştir. CMK'da bu yönde bir düzenleme bulunmasa da doktrinde tanıkların kendileri ile ilgili kararlara karşı itiraz hakkının bulunduğu belirtilmektedir.<sup>154</sup> Kaynak Alman CMK § 304/2'de ise tanıkların kendileri ile ilgili mahkeme ara kararlarına ve hakim işlemlerine karşı itiraz yoluna başvurabilecekleri açıkça hüküm altına alınmıştır.

<sup>153</sup> KK-StPO/GRIESBAUM, StPO § 161a Kn. 16; KK-StPO/SLAWIK, StPO § 70 Kn . 15; MEYER-GOSSNER, StPO § 70 Kn. 17.

<sup>154</sup> TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 432, CENTEL/ZAFER, s. 840; ŞAHİN/GÖK-TÜRK, II, s. 240. Ayrıca bkz. ÖZEN, s. 835.

Kanaatimizce tanığın özgürlüğüne, malvarlığına veya diğer haklarına müdahale teşkil eden savcı, hakim veya mahkeme kararlarına karşı açıkça itiraz hakkı veren bir düzenleme zaman geçirmeksizin yapılmalıdır. Düzenleme yapıncaya kadar da md. 60/4 hükmünün amacından hareketle disiplin hapsine karşı itirazın öncelikle tanığın hakkı olduğu kabul edilmelidir.

Md. 60/4'te sadece disiplin hapsine karşı itiraz hakkı tanınıp, giderlere hükmedilmesine karşı itiraz hakkının verilmemiş olması da yerinde değildir.<sup>155</sup> Diğer taraftan mahkumiyeti halinde yargılama giderleri sanığa yükleneceği için haksız yere çekinen tanık hakkında giderlere hükmedilmemesi halinde sanığa da başvuru hakkı verilmesi gerekir.

Kanun yoluna başvuru hakkı kapsamında Cumhuriyet savcısı, şüpheli ve sanığın itiraz hakkı bulunduğu söylenebilir de çekinen tanık hakkında verilen disiplin cezasına karşı itiraz için şüpheli veya sanığın haklı bir çıkarının olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Disiplin hapsi tanığın çekinmesini sona erdirmeyi amaçlayan bir tedbir olarak hakimın takdir yetkisindedir. Madde metninde şüpheli veya sanığa, hakimın bu konudaki takdir yetkisine müdahale hakkı verilmemiştir.<sup>156</sup>

Cumhuriyet savcısının sulh ceza hakiminden talep ettiği disiplin hapsine hükmedilmesinin reddi kararına karşı itiraz yetkisi olduğu düşünülebilir. Ancak madde metninde, “Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir.” dendiği için sadece hükmedilmiş olan disiplin hapsi kararına karşı itiraz mümkün görünmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı tarafından disiplin hapsine hükmedilmesi talebinin sulh ceza hakimi tarafından reddi halinde savcının itiraz yetkisi olduğuna ilişkin bir dayanağı madde metninden çıkarmak pek mümkün görünmemektedir.<sup>157</sup>

## **VI. Yemin İle Dinlenen Tanık Beyanı İle Yeminsiz Dinlenen Tanık Beyanı Arasında İspat Açısından Fark Olup Olmadığı Konusu**

Tanığın yalan söylemesi önlenerek gerçeğe uygun bir beyanın elde edilmesi amacıyla tanıklar yemin ettirilmekle birlikte, CMK'da, yemin ile dinlenen tanık beyanının yeminsiz dinlenen tanık beyanından daha üstün bir

---

<sup>155</sup> Giderlere hükmedilmesine karşı itiraz edilebileceği konusunda bkz. SOYASLAN, s. 455.

<sup>156</sup> SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO § 70 Kn. 37.

<sup>157</sup> Cumhuriyet savcısının lehe kanun yoluna başvurusu md. 260/3 uyarınca sadece sanık lehine olan hallerde kabul edilmiştir. Mahkemece tanık hakkında hükmedilen disiplin hapsine karşı Cumhuriyet savcısının itiraz yoluna başvurusu da mümkün görünmemektedir.

ispat gücüne sahip olduğu ya da hakimi bağlama bakımından daha üstün olduğu hususunda bir düzenleme yapılmamıştır. Günümüz ceza muhakemesinin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilen ve CMK md. 217/1’de ifadesini bulan delillerin değerlendirilmesinde serbestlik ilkesi<sup>158</sup> uyarınca hakim, yemin ile dinlenen tanık beyanına göre yeminsiz dinlenen tanık beyanını daha inandırıcı bularak kararını bu beyana dayandırabilir.<sup>159</sup> Ancak soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar (md. 50/1-c) ile tanıklıktan çekinme hakkı olup (md. 45) da bunu kullanmayan yeminsiz dinlenen tanıkların beyanlarının doğruluğuna diğer tanık beyanlarına göre daha bir şüphe ile yaklaşılması gerekir.<sup>160</sup> Bu kişilerin beyanlarına şüphe ile bakılmasının nedeni yeminsiz dinlenmiş olmaları değil, soruşturma ve kovuşturma konusu suç veya kişi ile olan bağlantıları nedeniyledir. Yine soruşturulması veya kovuşturulması yapılan suçtan zarar gören veya mağdur olarak uyuşmazlığın tarafı olanların beyanlarının doğruluğu da muhakemenin tarafı olmayan tanıklara göre daha bir şüphe ile karşılanmalıdır.

Diğer taraftan tanığın yemin edip etmemesi yalan tanıklık suçunun oluşmasına (TCK md. 272) da bir etkisi yoktur. Çünkü tanık, yeminsiz dinlenmiş olsa da doğruyu söylemekle yükümlüdür.<sup>161</sup> CMK md. 50 uyarınca tanığa yemin verilmemiş olması veya md. 51 uyarınca tanığın yeminden çekinmiş olması yalan tanıklık suçunun oluşumuna engel teşkil etmez.<sup>162</sup> TCK md. 273’te kişinin, tanıklıktan çekinme hakkı olmasına rağmen, bu hakkı kendisine hatırlatılmadan gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapması halinde hakkında cezada indirim yapılabilmesi veya ceza vermektен vazgeçilebileceğine ilişkin düzenleme de bu hususu teyit etmektedir. Eğer tanık, yemin ettirerek tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde dinlenirken yalan beyanda bulunursa, yalan tanıklık suçunun nitelikli hali (TCK md. 272/2) oluşacaktır. Ancak yalan tanıklık suçunun TCK md. 272/2’deki cezada artırım yapılmasını gerektiren

<sup>158</sup> Alman CMK § 261’e göre mahkeme, duruşmada ikame edilen delillerin sonuçları hakkında, serbest ve duruşmanın tamamından oluşan kanaatine göre karar verir.

<sup>159</sup> KK-StPO/SLAWIK, StPO § 60 Kn. 1. Doktrinde bazı yazarlar yemin ile dinlenen tanık beyanının, yeminsiz dinlenen tanık beyanına göre daha fazla ispat gücü olduğunu ileri sürmektedirler: Bkz. ÖZEN, s. 331.

<sup>160</sup> Bu konudaki görüş ve tartışmalar için bkz. GÖKTÜRK, s. 373 vd.

<sup>161</sup> GÖKTÜRK, s. 372.

<sup>162</sup> ÖZTÜRK (Editör), s. 320; GÖKTÜRK, s. 371.

nitelikli hali için tanığın yemin etmiş olması gerekli olmayıp, tanığı dinleyen kişi veya kurulun yemin ettirme yetkisinin bulunması gerekmektedir.<sup>163</sup>

Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış bir davada yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanığın hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine gerçek dışı tanıklıkta bulunmuş olması hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedeni olarak kabul edilmiştir (md. 311/1-b). Md. 311/1-b'deki düzenlemeye göre, yargılamanın yenilenmesi için tanığın yemin verilerek dinlenmiş olması gerekmektedir. Yeminsiz dinlenen tanığın da hükmü etkileyecek şekilde gerçek dışı beyanda bulunması mümkündür ve bu durumda yalan tanıklık suçu oluşabilir.<sup>164</sup> Md. 311/1-b hükmü ile yargılamanın yenilenmesi açısından yemin verilerek dinlenen tanık beyanı, yeminsiz dinlenen tanık beyanına göre – dolaylı olarak - daha üstün bir ispat aracı olarak kabul edilmektedir. Yeminsiz olarak gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu için yalan tanıklık suçundan mahkum olan tanığın beyanının niçin yargılamanın yenilenmesi nedeni olarak kabul edilmeyeceği doğrusu açıklanması zor bir durumdur. İsaletli olmayan bu düzenleme doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir.<sup>165</sup>

## VII. Sonuç ve Değerlendirme

Ceza muhakemesinde tanıklara yemin verilmesi zorunluluğu ve istisnalarına ilişkin CMK'daki hükümlerin doktrin ve uygulama ışığında değerlendirilmesine ilişkin tespit ve önerilerimizi şu şekilde özetlemek mümkündür:

1) Ceza muhakemesinde kural olarak tanıklar dinlenmeden önce yemin etmek zorundadır. Yemin verilmesi gereken tanığın yeminsiz dinlenilmesi ve beyanın sanığın mahkumiyetinde kullanılması hukuka aykırı olup, hükmün bozulması sebebi oluşturmaktadır.

2) Kanunda tanığın tanımı yapılmamakla birlikte doktrinde ve mahkeme kararlarında tanık, kendisine karşı yürütülmeyen bir ceza muhakemesinde, olayla ilgili algıladıkları hakkında bilgi veren kişi olarak tanımlanmaktadır. Bir soruşturma veya kovuşturmada suça fail, azmettiren veya yardım eden

---

<sup>163</sup> ÜNVER, s. 215; İNCE TUNCER, s. 157; GÖKTÜRK, s. 371, 378, 379. Bu konuda farklı görüşler için bkz. GÖKTÜRK, s. 379 dipnot 105. Alman hukukunda ise yemin altında gerçeğe aykırı beyanda bulunulması yalan tanıklık suçunun nitelikli halini oluşturmaktadır: bkz. GÖKTÜRK, s. 377, dipnot 99.

<sup>164</sup> GÖKTÜRK, s. 408.

<sup>165</sup> Bkz. CENTEL/ZAHER, s. 906; ŞAHİN/GÖKTÜRK, II, s. 309; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 951. ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s.799.

olarak katıldığı iddia edilen şüpheli veya sanığın, aynı soruşturma veya kovuşturmada kendisine tanıklık sıfatı atfedilmesi ve tanık olarak dinlenmesi ceza muhakemesinin temel ilkelerine uygun değildir. Tanık ile şüpheli veya sanığın hukuki statüleri farklı ve buna bağlı olarak da yükümlülük ve hakları da farklı olduğu için aynı soruşturma veya kovuşturmada her iki sıfatın aynı kişiye yüklenmesi mümkün görünmemektedir. Hakkında suçlama yapılmış kişinin (Beschuldigter, sanık) kendisine karşı yürütülen bir ceza muhakemesinde tanık olamaması Alman ceza muhakemesinin temel ilkelerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Suça iştirak eden sanığın diğer suç ortağı sanıklar hakkında tanık olarak dinlenmesi kabul edilmemektedir. Bir davada ilgili kişi ya sanık olarak ya da tanık olarak rol alabilir. Bu kişinin duruşma boyunca bazen sanık, bazen de tanık olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

3) CMK md. 50/1-c'deki, "Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık" olanların tanık olarak dinlenmesine ilişkin düzenleme, ceza muhakemesindeki tanıklık kurumu ve CMK'daki şüpheli ve sanık kavramları ile bağdaşmamaktadır. Bu kişilerin yemin verilmeden tanık olarak dinlenmesi ve kendilerinin de suçlanması sonucunu doğurabilecek sorulara md. 48 uyarınca cevap vermekten çekinebilmesi şüpheli veya sanığın hak ve yükümlülükleri açısından ortaya çıkabilecek çelişkileri ortadan kaldırmamaktadır. Madde md. 50/1-c hükmü şüpheli veya sanığın tanıklığına ilişkin yönü bakımından kaldırılmalıdır.

4) Md. 51 hükmü ile md. 45/1'de sayılan şüpheli veya sanığın tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan yakınları bu haklarını kullanmayıp tanıklık yapmak istemeleri halinde kendilerine yeminden çekinme hakkı verilmiştir. Bu düzenleme ile tanığın karar verme özgürlüğü güvence altına alınması amaçlanmaktadır.

5) CMK sisteminde tanıkların yemin etmesi kural (md. 53, 54), yeminsiz dinlenmesi istisna (md. 50, 51) olduğu için mercinin tanığa yemin verip vermeme konusundaki kararının gerekçeli olması gerekir. Madde metninde "yemin verip vermemek hakim veya mahkemenin takdirine bağlıdır" demekle birlikte bu takdir yetkisinin ölçütüne ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Md. 51'de "hakim veya mahkeme"ye tanınan takdir yetkisinin haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. Madde metnindeki çelişkileri ortadan kaldırmak ve uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları gidermek açısından md. 51'in mercie takdir yetkisi vermeden, yeminden çekinme hakkı olarak yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır.

6) Md. 51/1, cümle 1’de, tanıklıktan çekinme hakkına sahip olup çekinmeyenlere “yemin verip vermemek hâkim veya mahkemenin takdirine bağlıdır” denilerek, yetkili merciin hakim veya mahkeme odluğu ifade edilmiştir. Madde metninde sadece “hakim veya mahkemeden” bahsedilmesi, tanıklıktan çekinme hakkı olanların Cumhuriyet savcısı tarafından dinlemesi sırasında yeminden çekinme haklarının olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Kanaatimizce tanıklıktan çekinmeyen tanıkları yeminli veya yeminsiz olarak dinlemek konusunda Cumhuriyet savcısının da takdir yetkisi vardır. Madde metninde Cumhuriyet savcısından bahsedilmemiş olması kanun koyucunun bilinçli bir tercihindendir ziyade bir unutmadan kaynaklanmış olsa gerektir.

7) Md. 60’a göre, yasal bir neden olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilecektir. Ayrıca tanıklığa ve yemine zorlamak için tanık hakkında üç aya kadar disiplin hapsine karar verilebilecektir. Kanun, tanıklık görevinin ülkemizde zahmetli bir iş olduğunu da dikkate alarak, tanıklıktan veya yeminden çekinmenin yaptırımı olarak çekinmenin sebep olduğu masraflara hükmedilmesini yeterli bulmuş ve çekinme nedeniyle ayrıca cezalandırma niteliğinde bir para cezasını öngörmemiş olması yerinde bir düzenlemedir.

8) Tanıklıktan ve yeminden çekinmenin yasal bir nedene dayanmadığının kabulü için çekinmenin kusurlu olması gerekir. Bu nedenle ceza sorumluluğu olmayan çocuk (TCK md. 31/1) tanıklar ile akıl hastalığı nedeniyle kusur yeteneği olmayan (md. 32/1) tanıklar hakkında çekinme nedeniyle giderlere ve disiplin hapsine karar verilmemesi gerekir. Yine kendilerine ve yakınlarına yönelik bir tehlike halinde gerekli tedbirler alınmadığı için beyanda bulunmayan veya yemin etmeyen tanığın çekinmesi de yasal bir sebebe dayanan çekinme olarak kabul edilebilir.

9) Tanıklıktan veya yeminden kaçınan tanığı, buna zorlamak amacıyla disiplin hapsi uygulandıktan sonra tekrar uygulanıp uygulanamayacağı konusu, md. 60/3’te oldukça karmaşık bir şekilde düzenlenmiştir. Madde metninde düzenlenmek isten husus, tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında aynı soruşturma veya kovuşturmada ya da konusu aynı suç oluşturulan başka bir davada aynı tanık hakkında toplamda en fazla üç ay süre ile disiplin hapsine hükmedilebilecek olmasıdır. Söz konusu 3. fıkra hükmü, bu hususu ifade edecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

10) Md. 60/2’de, “Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi yetkilidir.” denilerek,

tanıklıktan veya yeminden kaçınan tanık hakkında giderlere ve disiplin hapsine karar vermeye sadece naiip hakim, istinabe olunan mahkeme ve soruşturma evresinde sulh ceza hakimi yetkiliymiş gibi bir düzenleme yapılmıştır. Bu hükmün amacı, duruşmada tanığı dinleyecek olan mahkeme yanında sayılan bu mercilerin de yetkili olduğunu göstermektir. Md. 60/2'nin, "Bu tedbirleri almaya naiip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi *de* yetkilidir." şeklinde olması gerekirdi. Diğer taraftan haklı bir neden olmaksızın çekinen tanık hakkında çekinmenin neden olduğu masraflara hükmetme konusunda Cumhuriyet savcısına yetki verilmemesinin haklı bir nedeni bulunmamaktadır.

11) Kanunda, "Disiplin hapsi kararına karşı itiraz edilebilir." demekle birlikte, kimlerin itiraz edebileceği belirtilmemiştir. Md. 60/4'te sadece disiplin hapsine karşı itiraz hakkı tanınıp, giderlere hükmedilmesine karşı itiraz hakkının verilmemiş olması yerinde değildir. Tanığın özgürlüğüne, malvarlığına veya diğer haklarına müdahale teşkil eden savcı, hakim veya mahkeme kararlarına karşı açıkça itiraz hakkı veren bir düzenleme zaman geçirmeksizin yapılmalıdır.

12) CMK'daki tanık dinleme ile ilgili Cumhuriyet savcısının yetkilerine ilişkin düzenlemeler sorunludur. Tanıkların çağırılması, yemini ve dinlenmesine ilişkin her maddeye Cumhuriyet savcısının yetkisine ilişkin hükümler koymak yerine Alman CMK'daki gibi tanıklığa ilişkin kanundaki hükümlerin Cumhuriyet savcısı tarafından tanık dinlemede de uygulanacağı, ancak disiplin hapsine hükmetme konusunda sulh ceza hakimine başvurulması gerekeceği ilişkin bir düzenleme isabetli olacaktır.

## YARARLANILAN KAYNAKLAR

ARSLAN, Mehmet: "Sanığın İddia Tanığının Sınama Hakkı – Özellikle Tehlike Altındaki Gizli Tanık Meselesi", **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, **Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan**, C. 21, Özel Sayı, 2019, s. 813-860.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, **6. Madde Rehberi, Adil Yargılanma Hakkı**

(**Ceza Hukuku Yönü**), 2014, [https://www.echr.coe.int/Documents/Guide\\_Art\\_6\\_criminal\\_TUR.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_TUR.pdf) (Erişim Tarihi, 08.07.2020)

BİRTEK, Fatih: **Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat**, Ankara 2015.

CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 15. Bası, İstanbul 2018.

DEMİRBAŞ, Timur: **Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması**, İzmir 1996.

GÜNGÖR, Devrim: “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, Yıl 2015, s. 307-317

EREM, Faruk: **Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku**, 6. Baskı, Ankara 1986.

ERKAN, Vehbi Umut/YÜCER, İpek: “Ayırt Etme Gücü”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)**, 60 (3) 2011, s. 485-522.

FEYZİOĞLU, Metin: **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık**, Ankara 1996

GÖKCEN, Ahmet/BALCI, Murat/ALŞAHİN, M. Emin/ÇAKIR, Kerim: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Baskı, Ankara 2020.

GÖKTÜRK, Neslihan: “Yalan Tanıklık Suçu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XX, Yıl. 2016, Sayı: 1, s. 363-364.

GRIESBAUM, Rainer, in: **Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung**, Rolf Hannig (Hrsg.) 8. Bası 2019 (Atıf: KK-StPO/GRIESBAUM, StPO §)

KÜHNE, Hans-Heiner: **Strafprozessrecht**, 8. Bası, Heidelberg, Münih 2010.

KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe: **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 15. Bası, İstanbul 2006.

IGNOR, Alexander/BERTHEAU, Camilla in: **LÖWE/ROSENBERG StPO, Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Cilt II: §§ 48-93**, 27. Bası, 2017.

İNCE TUNCER, Asuman: **Yalan Tanıklık Suçu**, Ankara 2020.

- MEYER-GOSSNER, Lutz: **Strafprozessordnung StPO, Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen**, 56. Bası, 2013.
- ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 12. Baskı, Ankara 2019.
- ÖZEN, Mustafa: **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, 3. Bası, Ankara 2018.
- ÖZGENÇ, İzzet: “Suç Zanlısı Kişinin Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü ve Bunun Hukukî Sonuçları”, **Hukuk Araştırmaları, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 1995, Cilt 19, Sayı 1-3, s. 129 - 142.
- ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA GEZER, Özge/SAYGILAR KIRIT, Yasemin F./ALAN AKCAN, Esra/ÖZAYDIN, Özdem/ERDEN TÜTÜNCÜ, Esfer/ALTINOK VILLEMIN, Derya/TOK, Mehmet Can: **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Bası, Ankara 2019 (Atıf: ÖZTÜRK, Editör).
- ROGALL, Klaus in: **Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG und EMRK, Cilt I**, 4. Bası 2013 (Atıf: SK-StPO/ROGALL, Cilt I, StPO §).
- ROGALL, Klaus in: **Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung Cilt II**, 5. Bası 2016 (Atıf: SK-StPO/ROGALL, Cilt II, StPO §).
- ROXIN, Klaus/SCHÜNEMANN, Bernd: **Strafverfahrensrecht**, 27. Bası, Münih 2012.
- SLAWIK, Sabine in: **Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung**, Rolf Hannig (Hrsg.) 8. Bası 2019 (Atıf: KK-StPO/SLAWIK, StPO, §).
- SOYASLAN, Doğan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Ankara 2016.
- ŞAHİN, Cumhur: **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, Ankara 2005 (Atıf: ŞAHİN, Gazi Şerhi).
- ŞAHİN, Cumhur: **Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması**, Ankara 1994: (Atıf: ŞAHİN, Sanığın Sorgulanması).
- ŞAHİN, Cumhur: **Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi)**, Ankara 2001 (Atıf: Ceza Muhakemesinde İspat).

- ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku, Cilt I**, 10. Bası, Ankara 2019 (Atıf: ŞAHİN/GÖKTÜRK, I).
- ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku, Cilt II**, 10. Bası, Ankara 2020 (Atıf: ŞAHİN/GÖKTÜRK, II).
- TANER, Fahri Gökçen: **Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği**, Ankara 2019.
- TEZCAN, Durmuş/ERDEM/Mustafa Ruhan, ÖNOK/R. Murat: **Ceza Özel Hukuku**, 17. Bası, Ankara 2019.
- TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, Ankara 2018.
- TOSUN, Öztekin, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C. 1**, Genel Kısım, 4. Bası, İstanbul 1984.
- TURHAN, Faruk: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara 2006.
- TURHAN, Faruk: **Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması**, Ankara 2009.
- TÜRK HUKUK LÜGATI**, 3. Bası, Ankara 1991.
- ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara 2019.
- ÜNVER, Yener: **TCK'da Düzenlenen Adliyeye Karşı Suçlar, İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, İnfaz Kurumlarından Kaçma**, 5. Baskı, İstanbul 2019.
- YAŞAR, Osman: **Açıklamalı – İctihatlı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Cilt 1**, Ankara 1998.
- YENİSEY, Feridun: **Hazırlık Soruşturması ve Polis**, İstanbul 1993
- YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Bası, Ankara 2019.
- YENİSEY, Feridun/OKTAR, Salih: **Alman Ceza Muhakemesi Kanunu/ Strafprozessordnung (StPO)**, 2. Bası, İstanbul 2015.
- YURTCAN, Erdener: **Ceza Yargılaması Hukuku**, 12. Bası, İstanbul 2007.

